CSORBA DÁVID

Kocsi Csergő Bálint egyháztörténeti adattára

A XVII. SZÁZAD MINT AZ ERDÉLYI FEJEDELMEK és Zrínyi Miklós kora az általános közismerethez tartozik, ezzel szemben Kocsi Csergő Bálint neve inkább a református közösség számára bír jelentéssel. Vele kapcsolatban pedig kiemelendő, hogy a hazai egyház- és oktatástörténetben nem fűződik a nevéhez különleges kiadvány, látványos életmű, hanem kifejezetten a gályarabság tette íróvá. Az általa írt történeti munka, a *Narratio brevis de oppressa libertate Hungaricarum ecclesiarum* c. műve recepciója kapott olyan figyelmet a hazai felekezettörténetben, ami miatt a gályarabság emlékezete kapcsán elsősorban az ő neve és írása idéződik a kutatók és az érdeklődő egyháztagok elé.

Jelen tanulmány két jelenségre fókuszál: részint Kocsi Csergő Bálint életművére, részint egyik kéziratának elemzésére koncentrál. Előbbit azért érzem fontosnak, mely a lelkész ismertsége ellenére az iratai beazonosítása, azok kéziratos variációinak nagy száma miatt szükséges összefoglalni, hogy a kutatás jelen állapotában mit tudunk a hozzákötődő szövegekről, és hol érhetőek el ezek az alapvető források. Az utóbbi téma, egy kézirat elemzése pedig azért kézenfekvő, mert a gályarab szerző a zürichi időszaka alatt több, eddig nem ismert szöveget készített elő a svájci vendéglátói támogatásával, és érdemes ezeket is behozni a kutatás látóterébe. Végül pedig a gályarabság 350. évfordulóján erkölcsi kötelesség is tisztázni ennek az örökségnek az üres foltjait.

KOCSI CSERGŐ BÁLINT ÉLETMŰVE

Kocsi Csergő Bálint (1647–1698 után) az életének adatait maga rögzítette a gályarabságból való megszabadulását követő svájci időszakban Johann Lavater (1624–1695) zürichi teológiai professzor számára, és a társaihoz viszonyítva ő

DOI: 10.55954/AP.2026.1-4.123

készítette el a leghosszabb beszámolót.[1] Innen ismerjük a szülei nevét, az iskoláit, a szenvedéstörténetét. Kocsi születés, debreceni tanulmányok, munkácsi, majd pápai rektorság előzi meg a pozsonyi pert. A koronázóváros sókamarájában töltött vizsgálati fogság, a birodalom új börtönében, Lipótváron majd egy évnyi raboskodás, aztán gyalogút Triesztig, hajón átkelés Pescara kikötőjébe, újabb gyalogút Nápolyig és az eladatás a gályákra, és 9 hónap élethalál-harc. A megszabadulást követően hajóval Velencéig, onnan kocsival Churon át Zürichig, s behajózás a tavon át a Grossmünsterhez, ahol a város előkelői fogadták őket.[2] A Svájci Államszövetség területén 2 évet élt: előbb Zürichben több társával gyűjtötte és rendezte az iratokat. A többiek hazatértekor még utoljára neki utaltak ki kisebb költségeket a további útra:[3] ezt követően előbb Bázelben beiratkozott az egyetemre,[4] majd Genfben folytatta a munkáit s innen tért haza.[5] Hazai szolgálati helyeit a levéltári adatok alapján tudjuk megállapítani: volt háromszor rektor Pápán, és számos helyen lelkész, előbb a Dunántúlon (Mezőörs, Lepsény, Lázi, Pázmánd), majd a Tiszántúlon (Hosszúpályi).[6] És 1698 után eltűnik a szemünk elől.[7] Fiai közül István debreceni professzornak készült. János nevű öccse (1648–1711) pedig jóval később, már mint tiszántúli püspök támogatta Debreceni Ember Pál egyháztörténeti kiadványának tervét.[8] Talán az ő debreceni professzorsága vagy püspöksége idején költözött át a Tiszántúlra, s fejezhette be ott életét.

Tanári szerepét, szónoki felfogását visszhangozzák a pápai évekből fennmaradt, őszi, tavaszi félévkezdő beszédei.[9] Tanú pozícióját mutatja a szenvedés-

[1] ANTALFI János: Beyträge zur Geschichte der von Admiral Ruyter … befreyten… ungarischen Geistlichen. = *Sárospataki Füzetek* 7 (1863) 386–395.

[2] Salomon VOEGELIN: *Das alte Zürich.* Zürich, 1879.[2] 318–320.

[3] Staatsarchiv Zürich, A 185.1 Ungarn (1477–1797). Nr. 79.

[4] HEGYI Ádám: Magyarországi diákok svájci egyetemeken és akadémiákon, 1526–1788 (1798). Budapest, 2003. Nr. 60.

[5] Ld. az otthonról küldött levelét: Universitätsbibliothek Basel, KiAr 134b. Nr 10.

[6] KÖBLÖS József – KRÁNITZ Zsolt (szerk.): A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai. I. 1526–1760. Pápa, 2022.[2] 559. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai; Forrásközlések, 10.)

[7] Thaly Kálmán azt feltételezte, hogy Bottyán János kuruc generálist ez a Kocsi Csergő Bálint segítette, Révész Kálmán ezt cáfolta; Mokos Gyula talált több hasonló nevű kortársat is. MOKOS Gyula: Ujabb adalékok Kocsi Cs. Bálint életéhez. = Irodalomtörténeti Közlemények 3 (1891) 4. sz. 457–459. – Moldova György író költött meséje azonban az első tézisre épített, mely alapján a regénye narrátora, az egykori gályarab, Kocsi Csergő Bálint 1713-ból tekint vissza életére. (MOLDOVA György: Negyven prédikátor. Szépirodalmi, Budapest, 1973).

[8] ZOVÁNYI Jenő: Magyar Protestáns Egyháztörténeti Lexikon. 3. javított és bővített kiadás, szerk. Ladányi Sándor. Budapest, 1977. 324.

[9] DREK, O. 308.

történetben kivett része (a vádlóival vitatkozott, Debrecenbe ő írt segélykérő levelet 1675-ben, a hegyeken való halálmenetben az idősebbeket saját testével védte). Krónikás szerepét a svájci irodalmi termése reprezentálja, és a gályarablevéltár folyamatos gyűjtése, másoltatása. De mindezek ellenére sem mehetünk el amellett szó nélkül, hogy ne nevesítenénk: Kocsi Csergő Bálint összes tervezett munkája kéziratban maradt. Ennek csak a külső okaira látunk rá. Egyrészt amíg ő és társai Zürichben dolgoztak az emlékiratukon, addig a külföldi diplomáciai úton járó csoport tagjai (Otrokocsi Fóris Ferenc, Beregszászi István etc.) hatékonyabban működtek: 1676–1678 között sorra jelentek meg a szenvedésükről szóló beszámolók, levelek, kérvények, több nyelven (latin, angol, német, francia). Másrészt mire elkészült Kocsi Csergő az írásaival, úgy gondolta, hogy nem jött el még az idő ezek kiadására, s ezért Zürichben letétben hagyta,[10] és az anonimitást őrzőül választva, kódolt módon, anagrammával jelölte a *Narratio brevis* végén a szerzőséget. A fő elbeszélésből számos rövidített változatot másoltattak a társai és ezeket részint a svájci kapcsolataikhoz küldtek el, részint hazahozták. Harmadrészt lehet egy magán, testi-lelki oka is a kéziratosságnak. Az utolsóként tőle fennmaradt, Lepsényből címzett 1692. november 13-i levelében Johann Heinrich Heideggernek arról ír, hogy emlékszik, hogy néhány éve megígérte, hogy megírja az elbeszélését, de nincs ereje ehhez.[11] Bár *Narratio* néven említette, ez a korabeli műfaji elnevezés más szövegre is utalhat. De annyi bizonyos, hogy eszerint még 16 év múlva is tervezte az egyik szövegének a befejezését, vagy akár a főműve lezárását: ez a variáció azonban nem maradt ránk.

A hazai református egyháztörténet kutatóit évszázadok óta élénken foglalkoztatja Kocsi Csergő Bálint *Narratió*jának a sorsa. Mivel a Lampe-féle kiadványban sem a kötet eredeti magyar szerkesztőjének (Debreceni Ember Pál), sem a kötet végén található Narratiónál nem szerepelt a szerző neve, joggal merült fel, hogy ki is az utóbbi esetben „ama nevetlen író".[12] Ekkor már 200 évvel a szöveg keletkezését követően sincs egyértelmű megoldás sem arra, hogy hol van Kocsi Csergő Bálint eredeti műve, sem pedig arra, hogy mit kaphatott meg FA. Lampe, amiből 1728-ban az egyháztörténetet kiadta. Mindegyiket keresték már számos közgyűjtemény és egyetem levéltári fondjaiban

[10] Zentralbibliothek Zürich, Mss. D 182. 5. Ezt rögzíti egy levelében. Kocsi Csergő Bálint (Bázel, 1678. április 2.) JH. Heideggernek (Zürich), lat. Uo., Mss D 181. Nr. 144.

[11] Uo., Mss D 181. Nr. 202.

[12] SZILÁGYI István (kiad.): A nápolyi gályára ítélt magyar protestáns papok Apologiája. = Sárospataki Füzetek 5 (1861) 741.

(Utrecht, Berlin, Lyssa, Zürich, Oxford). Időközben a *Narratio brevis* és annak a Lampe alapján készült fordítása, a Bod Péter-féle *Kősziklán épült ház ostroma* kéziratos elterjedésének, a szövegek disszeminációjának a felmérése széles spektrumú kutatásokat igényelt volna, és az autográf kinyomozása gyakran akadályokba ütközött. A számtalan variánsban élő szövegek kapcsán több kutatóban megfogalmazódott, hogy nem egyedi esetekről van szó (magányos olvasók írták le a szövegeket maguk számára), hanem még a zürichi időszak alatt történt meg számos történetinek, adatszerűnek tekintett szöveg másolása és szervezett másoltatása, s ezek különféle nézőpontok, igények, elvárások szerinti kötetté rendeződése. Ezt nevezték többen gályarab-levéltárnak, és sürgették ezek szisztematikus feltárását: Balogh Elemér, Thury Etele, Miklós Ödön, Ladányi Sándor, Bujtás László Zsigmond és jómagam kutatásai ennek mérföldkövei. Ma már olyan kérdések is feltehetők, hogy szerepelt-e gályarabkötet kiadás Kocsi Csergő Bálint elképzelései közt, miután hírt kapott az Otrokocsi-féle *Furor bestiae* külföldi megjelenéseiről, s mi tartozhatott ebbe bele? Felmérhető-e, hogy milyen volt a gályarabok kül- s belföldi hatása, mi volt a különbség a magyar s a nemzetközi recepció közt?

Mindezek után szükséges egyetlen témát rögzíteni: miért fontos Kocsi Csergő Bálint műve? Elsősorban a *Narratio brevis* miatt, hiszen ez az műve, amely a Lampe-kiadás révén a szöveget nemzetközi szinten is ismertté tette. Ennek ismérvei: az elbeszélő E/3. személyű tanú pozíciója, az elképzelhetetlen szenvedések tárgyilagos leírása, illetve a gályarabság történetének folyamatát ábrázoló különböző igazoló iratok (levél, fogalmazvány, kiadvány etc.) az elbeszélésbe szőtt részleges közlése, átirata — ezek mind történelmi tényirodalommá nemesítették a *Narratio brevis*-t. Az elbeszélést a gályarab-irodalom alapdokumentumaként tartja számon az egyháztörténeti szakirodalom, miközben a szöveg alig foglalkozik érdemben a gályarabsággal, sokkal inkább az odavezető úttal. Azaz a pozsonyi kihallgatással és vitákkal, terjedelmében legrészletesebben pedig a magyarországi börtönökben eltöltött szenvedéssel, miközben a börtönökben és a gályán eltöltött idő szinte hasonló, 8–9 hónapot ölelt fel.

Ezt Harsányi Móricz Istvánnal szerkesztették, a *Brevis delineatio* c. művében 7 másik adatközlőt nevesített, más, Svájcban őrzött gályarabiratok szerkesztésén is látható a közös munka lenyomata. Ekként az emlékirat-irodalom ezen alkotásai közös szellemi munka termései. A dunántúli kerületből a két pápai, Kocsi Csergő és Séllyei M. István, a dunáninneniből Komáromi S. István (Győr), Körmendi K. György (Bars) és a Nápolyban elhunyt Szilvási István

emlékeire építettek (Császár – †Nápoly, 1675. júl.), míg a Felső-Magyarországi egyesült egyházmegyék (a mai Tiszáninneni Református Egyházkerület jogelődje) esetén a másik szerkesztő Harsányi M. Istvánon túl (Rimaszombat), Kálnai T. Péter (Putnok) és Simonyi Péter (Rimasimonyi) lett nevesítve. A svájci levelesláda jelzi, hogy dolgozott még a szövegek rendezésén a tiszáninneni Karasznai Mihály (Kelemér) és Köpeczi Balázs (Szkáros) és küldött leveleket Angliából az ugyanebből a kerületből származó Jablonczai János (Beje), Beregszászi István (Hanva). És visszafele is működött a transzfer: német, holland, angol körúton járó Otrokocsi elbeszélése is tartalmaz a svájciak kezében lévő iratokat. Összességében minimum 5 nyugat-magyarországi és 8 kelet-magyarországi lelkész járult hozzá a legtöbb szöveg gyűjtéséhez és feldolgozásához.

A *Narratio* alapszövetét adja, hogy a katolikusok jogtiprásával indul, és a Lampe kiadásában Ruyter megszabadító tettével, az egyben, kiadásra nem került teljes szöveg pedig a megholt mártírok halálának egyenkénti dokumentálásával zárul. Előbbi esetben az isteni beavatkozás csodája szép és megnyugtató zárlatot ad a nyomorúságok végén, a teljes verzió azonban egy nyugati szemmel megszokott, az üldözött keresztyének életének tanulságait, halálának körülményeit rögzítő mártírkatalógussal fejeződik be. Előbbi a mirákulum-irodalom katolikus és evangélikus közegében ismerős formáit, az utóbbi a református-presbiteriánus modellt idézi meg. Mindkét nagy elbeszélő szöveg, Kocsi Csergő *Narratió*jára és Otrokocsi *Furor bestiae* c. elbeszélésére igaz, hogy sokkal inkább a hazai protestáns szabadságmozgalmak üldöztetés-metaforái, a nemzetközi exul-irodalom és a hugenotta mártírkatalógusok jegyeit viselik magukon.

Kocsi Csergő Bálint többi, Svájcban született írása kevésbé ismert még a szakmai közönség előtt is. A *Brevis delineatio* a magyar református egyház gyülekezeteit, iskolái veszi sorra kerületenként és azon belül egyházmegyénként, lehetőségig nevesítve a vezetőket, főbb tanárokat, vagy legalább a számát a gyülekezeteknek és az iskolamestereknek. Szintén kéziratban maradt az *Exemplum Legum illarum Fundamentalium de libertate Religionis in Hungaria* (Genf, 1678) című rövid, a magyar protestánsokat érintő jogi döntések áttekintése.[13] Végül pedig az egyik Kocsi Csergő kezéhez köthető kötet végén maradtak ránk olyan gályarabszenvedéseket ábrázoló rajzok, mint amiket a Hodosi Sámuel album tartalmaz.[14] A Svájcba küldött leveleik fennmaradtak a címzettek

[13] Uo., Mss F 199. 335r–339v.
[14] Uo., Mss F 199. 379r-v, 570r-v.

családi hagyatékában, melyek idővel átkerültek a városi közkönyvtárba. Ezek révén ráláthatunk az 1676–78 közti zürichi (H. Escher, JH. Heidegger, JH. Hospinianus), bázeli (S. Werenfels), schaffhauseni (M. Zollikoffer), genfi (B. Kieselbach) időszak kapcsolati hálójára, könyvek, kéziratok mozgására, az életfenntartás költségeire. A megszabadított gályarabok Zürichben találkoztak peregrinációra induló magyar fiatalokkal, pl. Gyöngyösi Istvánnal vagy Kocsi Csergő Jánossal, Bálint öccsével, a későbbi tiszántúli püspökkel. Ők hárman együtt végezték debreceni tanáruk, Szilágyi Tönkő Márton filozófiatankönyvének lektorálását, majd szervezték annak a heidelbergi kiadását.[15]

A *BREVIS DELINEATIO* TÖRTÉNELEMSZEMLÉLETE

Ezt a kéziratos művet 1677. október 9-i dátummal zárta le Kocsi Csergő Bálint. Több másolat készült belőle még a svájci támogatók számára, és utána magyar földre is került belőle: előbb a szerző egyik fia, Kocsi Csergő István, legutoljára Thury Etele pápai tanár másolta le. Az utóbbi hagyatékából a pápai gyűjtemények későbbi vezetője, Miklós Dezső jelentette meg a szöveget magyar fordításban és magánkiadásban.[16] Ennek ellenére elenyésző azon publikációk száma, amelyek egyáltalán észrevételezték ezt a szöveget.[17]

Ez az áttekintés a magyar református felekezet geográfiai helyzetét szemlélteti, az egyházi szervezeti formákból kiindulva jellemzi a régiókat, és ad meg alapadatokat az egyházmegye gyülekezeteit, lelkészi és tanári karát illetően. Az időhatár 1647, az utolsó protestáns vallási törvény éve és az elbeszélés ideje (1677) közti 30 év, a nézőpont pedig az adott közösség életlehetősége. Visszatérő sémái a leírásban: egy közösség katolikus ellenreformációs nyomás alatt szenved, vagy a töröknek adózik, de él, vagy virágzik/megszűnt. Az állandó időszembesítés (valaha – most) megjelenik a számadatok terén is (egykor és ma). A kiemelt, jelentős gyülekezetek, iskolák súlyát jelzi, hogy itt az archontológiai

[15] TÓTH Béla: Szilágyi Tönkő Márton „Philosophia"-ja megjelenésének körülményei. = Magyar Könyvszemle 93 (1977) 4. sz. 313–324.

[16] MIKLÓS Dezső (s. a. r., ford.): Az első rendszeres magyar református egyháztörténet: A gályarab Kocsi Csergő Bálint „Brevis delineatio ecclesiarum reformatarum in Hungaria et Transylvania" című műve 1677-ből. H. n., szerzői kiadás, [1993].

[17] ZOVÁNYI: i. m. 324.; CSORBA Dávid: Svájci források a magyarországi gályarabok történetének kutatásához. = FAZAKAS Gergely Tamás et al. (szerk.): Mártírium és emlékezet: Protestáns és katolikus narratívák a 15–19. században. Egyetemi, Debrecen, 2015. 170. (Loci Memoriae Hungaricae, 3); https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/280280/LMH_4.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

lista, az iskola képzési szintjének meghatározása (alsó v. triviális, gimnáziumi v. felső iskola, végül Kollégium) kiemelten fontos. Az egyházmegyei szinten gyakran csak áttekintést kapunk (minden helynek volt egy saját alsó iskolája és tanítója). Ennek indokát megadja a szerző: néhol azzal a megjegyzéssel, hogy nem tud minden helységet felsorolni, néhol, hogy nincs elég információja (pl. Erdély esetén). Ami szembetűnő, hogy még a 71 gályarabságra ítélt, végsőkig a szenvedés útját vállalók közül is csak mintegy a felét nevesítette a szöveg, van ahol a gyülekezet szerepel a listában és a lelkész nem; van, hogy egyik sem. Az olvasónak az lehet az érzése, mintha a külföldi olvasó elvárásaira építve a nem lényeges, teljes adatszerűség helyett csak a látleletet, a jól, rendszerezetten kivitelezett áttekintést, leírást kívánhatta volna megjeleníteni a szerző, szerkesztő.

Mivel a szöveg nem került be a tudományos elemzésekbe, ezért itt a Kocsi Csergő által ránk hagyott református egyháztörténeti adattár megjelenítését és ez alapján egy térképre vetített kép megalkotását tűztem ki célul. Egy másik, a közeljövőben megjelenő, online publikációban pedig tervezem kiadni a korszak egyéb református egyházi adatait is hasonló megoldással és együtt. Korábban Szilágyi/Sylvanus György (1666), a *Brevis delineatio*-t (1677) követően Debreceni Ember Pál (1708-ban lezárt, de 1728-ban megjelentetett) és a végül a Helytartótanács által végzett felmérés (1725) adatai bár különböző nézőpontból készültek, sőt egyik sem lehetett teljes, de a vallásüldözés korának változásait ékesen jelzik. Összességében azt mutatják, hogy milyen mérvű volt a pusztulás a töröknek (1526–1686) és a katolikus ellenreformációnak (1670–1781) köszönhetően; hol maradtak meg felekezeti tömbök, erős régiók. Ezt a látleletet alkotta meg Kocsi Csergő Bálint, erre utalt – az elmúló időre – Debreceni Ember Pál, majd pedig a beküldött adatokat elemezve értékelte a reformátusok helyzetét a kormányzat.

Ha rátekintünk a térképre, szembetűnhet az adatfelmérésből származó számos jellegzetesség. Elsőként természetesen a körülmények és a lehetőségek sem tették lehetővé, hogy egy ma megszokott közvéleménykutatás országos lefedettségét mutassa az összeírás, sem a népességi vagy felekezeti felmérések alkalmazta forráskutatás és statisztikai alaposság szintjét. Eleve csak a külföldön megszabadított élő 30 fő fele jöhetett szóba adatközlőként: azok, akik Zürichben maradtak, és ők kis részben dunántúli, nagy részben ÉK-magyarországi lelkészek voltak. Ez állhat amögött is, hogy az erdélyi részekre szinte nem volt rálátásuk, miközben Erdélyről már az 1550-es évektől elég részletes földrajzi

leírások születtek. Viszont éppen ugyanezért a borsodi, gömöri, zempléni adatok mutatnak látványos adatszámot, szemben a többi országrész épp csak elemi szintű megjelenítésével. Érthető, ha az evangélikus dominanciájú Sopron–Kőszeg vonalon nincs református gyülekezetre adat, de az már nem felekezeti kérdés, hogy teljességgel hiányzik a külső-somogyi egyházmegye (a mai göcseji régiótól keletre eső területek) leírása. Még a török által Mohács óta elfoglalt baranyai egyházkerületben már csak valaha létezett gyülekezetek közül is több nevet tudtak felidézni, mint a Balaton déli partján, a kanizsai szandzsák területén élő vidékekről. Ez talán Harsányi István és Szilvási István révén teljesült, mivel előbbi Nagyharsányból származott, utóbbi Császárban lelkészkedett.

A Kocsi Csergő adatai alapján megrajzolható református atlasz az elnevezéseket nézve nagy földrajzi egységek szerinti egyházkerületi tagolást mutat. A Dunáninneni régió a folyás menti bal parti, a Dunántúli a jobb part községeket fogja egybe, a Duna–Tisza közi régió és a Tiszántúl megnevezés magáért beszél, Baranya és Erdély is tartja a középkor óta rögzített egységét, és a Felsőmagyarországi egyesült egyházmegyék elnevezés alapján is felidéződik a mai olvasóban a Tiszáninneni kerület. Ha viszont az Ősz Attila által készített, a tanulmányhoz mellékelt térképre pillantunk, megállapítható, hogy a kerületi határok nem tartják szigorúan ezeket a természeti határokat, hanem „átfolynak" rajtuk. A Pozsonyból nézve Dunáninneni egyházkerületnek már a somorjai egyházmegyéje is átnyúlik kissé, de a komáromi pedig legnagyobbrészt a Dunától jobbra terül el. A kerületnek a legkeletibb része északon Rimaszombat határában éri el a gömöri egyházmegyét. A Dunántúli egyházkerület nyugaton lévő kiskomáromi és a keleti, veszprémi egyházmegyéje pedig a Balatontól délre is át-átér. A Duna–Tisza közi kerület Veszprémtől keletre indul, egész Gyöngyösig halad ÉK-i irányban, délen a Duna mindkét partján megtalálható, csak a keleti határa szokványos, mégpedig a Tisza. A Baranyai kerület a korai reformáció egyik jelentős helyszíne volt, de 1526 után az egyházi szervezet (kerület, egyházmegye) már nem funkcionált, viszont az egykor létezett falvak jegyzékét még össze tudták szedni a zürichiek. A történelmi Tiszáninnen itt 5 egyházmegyéjével, köztük Unggal és Bereggel szerepel, és különáll természetföldrajzi és szervezeti szinten is a szepesi partiális. A Tiszántúl ebből következően — Bereg nélkül — is a legnagyobb kiterjedésű egyházkerület, Ugocsától Sárrét déli határáig, a Tiszától a Meszesig nyúlik. És végül az erdélyi 13 egyházmegye csak székhelyeikkel zárja a sort, de még az esperes nevét sem sikerült mindenütt rögzíteni.

A *Brevis delineatio* nem nyugat-keleti irányban vette sorra a reformátusok lakta részeket: előbb a Tiszántúl 13 egyházmegyéjével, majd a török hódoltsági területen lévő elpusztult Baranyai és a Duna–Tisza közi kerület következett 5 egyházmegyével, majd a Dunántúl 4 és a Dunáninnen 6 egyházmegyéje, s végül a Tiszáninnen és Erdély. Ennek logikáját adhatja a fajsúly: a leglátványosabbal, az Erdély, a Török Birodalom és a Magyar Királyság területén élő tiszántúliakkal kezdett a leírás, majd két török vilajetbeli terület következett mint ellenpont. Ezt pedig az erősebb, de katolikus ellenreformáció alatt szenvedő dunántúli, és a vegyes, török és katolikus dominanciájú dunáninneni párja követi. Hasonlóan a sűrűn lakott, nagy iskola- és gyülekezeti hálózattal rendelkező tiszáninneni régió és a nyugalomban, de a török alatt élő, távoli, erősen sporadikusan felidézett Transylvania alkot egy párt. A Kocsi Csergő-féle leírásokban ugyanis visszatérő elemként, panelként szerepel a gyülekezet/megye/kerület státuszának a rögzítése a következő ellenpárokban: van — nincs, önálló — hatalom alá vetett, Habsburg üldözés, önkény vagy török fennhatóságnak adózó. Ne feledjük, hogy a leírás JH. Heidegger, zürichi egyháztörténész felkérésére született, s ez együttjárt egy országtükör-szerű, emellett közérthető és kategorikus diszpozíciójú felekezeti helyzet jellemzésével.

A leírás egészében hatalmas adatmennyiséget mozgat. Összesen 7 református egyházkerületből 48 egyházmegye 476 gyülekezetét vette számba Kocsi Csergő Bálint. 65 vezető (püspök, esperes) mellett 336 helyen jelölt szolgálattevőt (lelkész, tanító), és ezek közül 158-at sorolt fel név szerint, összesen tehát 476 gyülekezethez 223 személyt ismert, tehát a teljes Kárpát-medence református közösségét mintegy félezer szám képviseli, és ennek mintegy a fele névhez kötött. Mindig jelölte az író, hogy van-e/volt-e a helységben és milyen szintű iskola. E kettő (lelkészi és iskolai) életpálya összefüggött a korban szorosan, a közoktatás szintjeinek és tanári erejének az ismertetése azonban jelzi, hogy érzékeny témáról van szó. A leírás koncepciójához illeszkedő módon olvashatunk az iskolák pusztulásáról is, ekként szembetűnő a dunántúli középszintű iskolák hirtelen eltűnése a gyászévtized idején (Komárom kollégiuma, Győr, Veszprém, Pápa etc. neves tanárai és számon tarott tógátusai már a közelmúlthoz tartozó beszámoló részei). Ez az összegzés külföldön született meg, és — mivel gályarabok nem hozhattak otthonról még egy bibliát sem — mindezt emlékezetből reprodukálta a zürichi közösség és rögzítette a pápai tanár. Ma is megsüvegelendő feladat lenne emlékezetből felidézni a hazai jelenkori egyházmegyei szintű állapotokat, és számba venni gyülekezeteket és szolgatársakat.

Szám	*Egyház-kerület*	*Püspök*	*Egyház-megye*	*Esperes*	*Gyülekezet*	*Lelkész*	*Név szerint*	*Mester (préd/lév)*	*Név szerint*	*neves személy*
1	**Dunáninneni**	5	6	6	77	32	21	31	1	22
2	**Dunántúli**	7	4	4	40	7	7	6	2	9
3	**Baranyai**	1	1	0	28	1	1	23	0	1
4	**Duna–Tisza közi**	1	5	5	43	3	3	3	0	3
5	**Felső-Mo. egyesült em.**	0	6	0	101	83	53	35	7	60
6	**Tiszántúli**	5	13	13	141	31	31	41	8	39
7	**Erdélyi**	6	13	12	46	22	12	18	12	24
Össz.	7	**25**	**48**	**40**	**476**	**179**	**128**	**157**	**30**	**158**

1. sz. táblázat
Kocsi Csergő Bálint Brevis delineatiójának egyházkerületi összesítő adatsorai

Érdekes jelenség, hogy az író még az ismerősöket sem feltétlenül mindenütt jelölte: emiatt a táblázatban mindenütt kiemelve (bold) jelöltem a pozsonyi per jegyzőkönyvében szerepelő helységnévhez tartozó lelkésznevet, ha ott jelölték. Így is furán hat, hogy az egyik oldalon Kocsi Csergő még a Zürichből külföldi diplomáciai úton őket képviselő társa exullétének helyét is rögzítette (Angliában van), de több vele együtt Zürichben tartózkodónak az utolsó szolgálati helyénét sem, tehát ahonnan beidézték, s amit az őket reprezentáló szövegeken (festmény, szállás, köszöntők, kiadványok etc. egyéb listákon) mindig pontosan megadtak. Ha ez kevésbé tűnt számára fontosnak, szemben azzal, hogy mindig adatolja a török vagy a katolikus befolyást, akkor nézzük meg ennek az összesített adatsorát. Ez egy elég lehangoló állapotleírás: 1483 településszámból 473-at adott meg név szerint, s ebből 247 a hódoltsági, 61 pedig a Habsburg-hatás alatt jelölt, azaz 473 ismert gyülekezetből 308 (65%) idegen erőszak áldozata lett a gyászévtizedre, s területét tekintve pedig 75%-os az idegen dominancia.

Egyházkerület	*Egyházmegye*	*Gyülekezetek*		*Oktatás*		*Helységek*		*Zsákmány*
		Hódoltság	*Jezsuiták*	*Koll.*	*Gimn.*	*szám*	*nevesítve*	
Tiszántúl	13	50	9	3	4	168	142	59/142 (41%)
Baranya	0	28	0	0	0	0	28	100%
Dunántúl	5	43	0	0	3	300	43	100%
Duna-Tisza köze	4	14	12	1	3	166	39	26/39 (66%)
Dunán-innen	6	28	25	1	3	159	77	53/77 (68%)
Felső-Magyarország	5	41	15	3	8	680	101	56/101 (55%)
Erdély	5	43	0	3	1	0	43	100%
	38	**247**	**61**	**11**	**22**	**1483**	**473**	**75%**

2. sz. táblázat
A reformátusok felekezeti veszteségei Kocsi Csergő leírása alapján

Ez egy elég hervasztó látlelet. Kocsi Csergő narrációja még lebegteti, ahogy egy gyülekezet helyzetét rögzíti: „most … befolyás alatt áll, de él", „…zaklatásnak van kitéve, de bízunk Istenben". A pápai tanár mégis optimizmusát igazolni látszik az a vizsgálat, ha ezt az egyházképet későbbi egyháztörténeti adatokkal vetjük egybe. Fennmaradt ugyanis több, hasonló adatfelvétel a korból, amelyeket a későbbiekben szeretnék egymás mellé állítani: Sylvanus György (1666), Debreceni Ember Pál (1708) és a Helytartótanács által készített felmérés (1725-29) látványosan mutatják meg a hasonlóságokat és különbségeket. Már most is belátható, hogy míg a középső-déli országrész már egy évszázaddal korábban a török inváziónak köszönhetően megroppant, a rettenetes XVII. századi pusztulást követően a nyugati országrész vesztette el a protestáns dominanciáját, a keleti területek pedig számarányban szenvedtek nagy veszteséget. Ezt a helyzetállapotot rögzítette Kocsi Csergő Bálint pápai tanár, tanúja nagy időknek.

* * * * *

Summary

DÁVID CSORBA

Church Historical Database of Bálint Kocsi Gergő

Bálint Kocsi Gergő (1647–1692) a reformed priest and college teacher in Pápa was a well-known suffering participant of the Persecutions of Protestants in Hungary in the 17th century who in his work entitled *Narration brevis de oppressa libertate Hungaricarum ecclesiarum* written in Zurich describes his own and his fellow members' sufferings and the radical and violent changes in the contemporary religious conditions. He was one of the protestants who were brought to trial and prosecuted then imprisoned and sold as a slave on a ship in Naples from which he got free in 1676. Current study focuses on two phenomena: it describes the life of the priest and professor and analyses his manuscript collection. He was born in Kocs, educated in Debrecen, acted as a teacher in Munkács and Pápa before he was brought to trial. Between 1676 and 1678 he lived in Switzerland. In Zurich, he and his fellow members collected and sorted the papers and data which were about their prosecution. He enrolled for the university in Basel, then continued his work in Geneva from where he returned home. We can determine his duty stations based on archival sources: he was a rector-chancellor three times in Pápa, a priest in several places, first in Transdanubia (Mezőörs, Lepsény, Lázi, Pázmánd), later in the Tiszántúl region (Hosszúpályi). In his written works he describes the destruction caused by the Turkish invasion (1526–1686) and the Counter-Reformation (1670–1781). Out of the 473 reformed congregations he knew 308 became a victim of violence (65%) by the 1670s. 75% of the church territory fell under the dominance of the invaders.

* * * * *

MELLÉKLETEK

A mellékletben háromféle anyagot teszek közzé. Elsőként közlöm Kocsi Csergő Bálint műveinek a kutatás jelen állása szerinti adatait. Mivel több terület még feltérképezetlen (a feltételezett német, francia és szlovák levéltárak adatai még hiányoznak), közzé teszem az adattárat online módon, a gályarabhonlapon is,[18] hogy folyamatosan bővíthető, ellenőrizhető legyen. Másodsorban a *Brevis delineatio* adatait adom közre egyházkerületi s egyházmegyei lebontásban, végül egy ezt dokumentáló térképet, melyet Ősz Attila, a Debreceni Református Kollégium muzeológusa készített.

[18] A honlap 2024. október 25-én nyílt meg, és folyamatosan töltöm fel az adatokat rá (https://galyarabok.drk.hu).

1. sz. melléklet
ÉLETRAJZI ADATOK

Név	Kocsi Csergő Bálint, Kocsi Bálint, Valentinus Kotsi, Valentinus Cotsi, Valentinus Cs. Kocsi, Naltevinus Sotik
NB!	fogyatékosság (bal keze csonka)
Ord.:	—
*	Kocs, 1647. aug. 26–27.
†	(Hosszúpályi, 1698 után)
∞	—
P:	Csergő István (Kocsi István)
M:	Végh Katalin
Fr:	János (Kocs, 1648 – Debrecen, 1711)
Fi:	János (Lepsény, 1689 – ?, ?), István (Pápa?, 1694? – Hamburg, 1726. júl. 3.)
St:	Debrecen (tóg. 1664, praec.), Bázel (1677)
LM:	Munkács (1670), Pápa (1671–74, 1678–83, 1693–96)
VDM:	Mezőörs (1683–87), Lepsény (1688–93), Lázi (1695–96), Pázmánd (1698–?), Hosszúpályi (?)
S:	mezőföldi em. proseniora (?-1693)
N:	Symboluma (jelmondata): „Jehova est fortitudo mea et robur meum et refugium meum in die tribulationis” (Jer 16,19)
A:	ZbZ, Mss H 272, 59–73.
Lit:	KÖBLÖS–KRÁNITZ 2022, I, 559; HEGYI 2003, nr. 60; SZABADI 2013, I, 297.

KOCSI CSERGŐ BÁLINT MŰVEI

Rövidítések feloldása

BUJTÁS 2003 = BUJTÁS László Zsigmond: A pozsonyi vésztörvényszékről és a gályarabságról szóló, magyar szerzőktől származó szövegek sorsa 17–18. századi holland kiadványokban. = *Könyv és Könyvtár* 25(2003). 115–157. (https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/164075/KK_2003.pdf).

CSORBA 2015 = CSORBA Dávid: Svájci források a magyarországi gályarabok történetének kutatásához. = Fazakas Gergely Tamás et al. (szerk.): *Mártírium és emlékezet: Protestáns és katolikus narratívák a 15–19. századba*n. Debrecen, Egyetemi, 2015. (Loci Memoriae Hungaricae, 3). 166–178. (https://real.mtak.hu/26773/1/CsD%2C%20LocMem.pdf)

CSORBA 2017 = CSORBA Dávid: Hungaricák Canterbury érsekének könyvtárában. = *Egyháztörténeti Szemle* 18(2017/1). 114–117 (https://library.hungaricana.hu/hu/view/EgyhaztortenetiSzemle_2017/?pg=0&layout=s).

DEP/FAL 1728 = [Paul DEBRECENI EMBER] – Friedrich Adolf LAMPE: *Historia Ecclesiae Reformatae in Hungaria et Transsylvania*. Utrecht, Van Poolsus, 1728.

DRK = Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára

HEGYI 2003 = HEGYI Ádám: *Magyarországi diákok svájci egyetemeken és akadémiákon, 1526–1788 (1798)*. Bp., 2003. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 6.)

IAA = *Inscriptiones Album Amicorum* (http://iaa.bibl.u-szeged.hu/)

KCsB = Kocsi Csergő Bálint

KÖBLÖS–KRÁNITZ 2022 – *A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai, I. 1526–1760*, szerk. KÖBLÖS József, KRÁNITZ Zsolt. Pápa, 2022.[2] (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai; Forrásközlések, 10.)

lat. / m. – a szöveg nyelve latin / magyar

MOKOS 1892 = MOKOS Gyula: Adalékok Kocsi Csergő Bálint életéhez. = *Irodalomtörténeti Közlemények* 2(1892/3), 358–372. (https://epa.oszk.hu/00000/00001/00020/pdf/itk_1892_3_358-372.pdf)

MOKOS 1892–93 = MOKOS Gyula: Kocsi Csergő Bálint rektori beszédei. = *Dunántúli Protestáns Lap* 3(1892/29–32, 38), 466–470, 484–487, 498–501, 513–517, 610–613 (https://library.hungaricana.hu/hu/view/DunantuliProtestansLap_1892/?pg=0&layout=s); Uo., 4(1893/1–2), 5–8, 27–29 (https://library.hungaricana.hu/hu/view/DunantuliProtestansLap_1893/?pg=0&layout=s).

MPEIF = *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező*

NB = Kocsi Csergő Bálint: *Narratio brevis*

OSZK = Országos Széchenyi Könyvtár

PRK = Pápai Református Kollégium Nagykönyvtára

SF = *Sárospataki Füzetek*

SRK = Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtára
SRL = *Sárospataki Református Lapok*
SZABADI 2013 = SZABADI István (szerk.): *Intézménytörténeti források a Debreceni Református Kollégium Levéltárában*, I. Debrecen, TTRE, 2013.
StAZ = Staatsarchiv Zürich
THURY 1909 = THURY Etele: Adatok a pápai református főiskola történetéhez. Kocsi Csergő Bálint rektori beszédei = *Pápai Református Főiskolai Értesítő* 1909, 3–36 (https://adt.arcanum.com/hu/view/Papa_26496_reformatus_kollegium_26544_1909/?pg=37&layout=s&query=thury).
THURY 1912 = THURY Etele: *Adatok a magyar protestáns gályarab lelkészek történetéhez*, Bp., Athenaeum, 1912.
ZbZ – Zentralbiblithek Zürich

Levelek, kérvények, folyamodványok (missiles, 1674–92, lat.)

leírás: Többféle szövegkorpusz tartozik ide: egyrészt a gályarabság kapcsán született szövegek a NB részeként (melyeket Kocsi Csergő beidézett), másrészt 24 db levél külön megjelent a Debreceni Ember Pál egyháztörténete mellékleteként (az 1676-os évnél). Harmadrészt fennmaradtak válogatott iratok az 1676–78 közt időszakról többféle verzióban, melyek feltételezhetően a NB-t előkészítő kötetterveket képviselik (ld. alább), s végül ismerünk egy tucatnyi, a svájci levelezőtársak magánkönyvtárában az 1676–92 közti időszakból ránkmaradt személyes, főként a gályarabok ügyének fő támogatójához, Johann Heinrich Heideggerhez címzett levelet.

forrás: Számos levélgyűjtemény maradt ránk, és úgy tűnik, hogy a Köpeczi-hagyaték forrásait használhatta Friedrich Adolf Lampe a 24 levél kiválasztásakor. A levélgyűjtemények: zürichi (ZbZ D 181; Uo., F 199), lesznói (Akta Braci Czeskich, 2573; Köpeczi-hagyaték), sárospataki (SRK, Kt. 217) és debreceni (DRK, R 2754) gyűjteményes kötetekben. A személyes missilisek helye: ZbZ, D 181, a kérelmek, támogató levelek jelentős részét a StAZ őrzi.

másolata: Eleve több variációban forgalmazták a gályarabok a róluk szóló iratokat. Ezeket elsőként szisztematikusan Thury Etele állította össze (PRK, O. 662), ennek a 247 tételnek a jegyzékét ld. PONGRÁCZ József: Adatok a magyar protestáns gályarab lelkészek történetéhez. = *Theologiai Szemle* 6(1930/4–6), 714–719.

kiadása: A közösen aláírt segélykérő / köszönő leveleket ld. DEP/FAL 1728. 447–496 (az 1676. év szövege után található a számozott 24 levél); Thury 1912.

sor	*író*	*címzett*	*hely és idő*	*nyelv*	*eredeti*	*másolat, variáns*	*kiadás*
1	71 lelkész	Lipót, I.	6 börtönből, 1674. dec.	lat.	ZStA, E II 456, 807.		ZbZ, F 199, 380. lap után; Thury 1912, nr. 4.
2	KCsB	pártfogók	Nápoly, 1675. jún. 6.	lat.	ZStA, 1.85.1, 63.		Thury 1912, nr. 11.
3	7 lelkész	Szalontay István (Bécs?)	(Nápoly), 1675. júl. 3.	lat.	ZbZ, D 182, 112v–113r	ZbZ, F 199, 166r–167r.	-
4	27 gályarab	Memoriale supplex	Nápoly, 1675. aug. 23.	lat.	ZStA, A.85.1, 60.		Thury 1912, nr. 15.
5	30 gályarab	német egyetemek	Nápoly, 1675. aug. 24.	lat.	ZStA, A.85.1, 65.		ZbZ, F 199, 469r–470v; Thury 1912, nr. 17.
6	27 gályarab	Zürich	Nápoly, 1675. szept. 5.	lat.	ZStA, A.85.1, 66	ZStA, E II 456a, 823–826; BPU Genf, Fr. 434, 124r-126r (lat.); ZbZ, F 199, 265v. (ném.)	Thury 1912, nr. 18.
7	26 gályarab	Zaffius, Nicolaus	Nápoly, 1675. szept. 8.	lat.	London, Sion L40.2/L17, 277r.		

8	27 gályarab	?	Nápoly, 1675. okt. 2.	lat.		ZStA, E II 456a, 829–832.	Thury 1912, nr. 14.
9	Zaffius, Nicolaus	gályarabok (Nápoly)	Velence, 1675. okt. 5.	lat.	ZbZ, F 199, 162v–163r.		
10	KCsB	Debrecen	Nápoly, 1675. okt. 5.	lat.	??		Thury 1912, nr. 28.
11	26 gályarab	Zürich	Nápoly, 1675. okt. 30.	lat.	ZbZ, F 199, 287v–288v.	ZbZ, J 72, 246r–247r. (ném.)	Thury 1912, nr. 39.
12	26 gályarab	Helvetia	Nápoly, 1675. nov. 6.	lat.	ZStA, E II 456a, 853–855.	PRK, O. 662, 46.	
13	De Gasparis, Paul	gályarabok (Nápoly)	Róma, 1675. nov. 19.	lat.	ZbZ, F 199, 165v–166r.		
14	Burmann, Franciscus	gályarabok (Nápoly)	Utrecht, 1675. dec. 6.	lat.	ZbZ, F 199, 164v–165v.		
15	De Haen, Jan / Vireth, Aegidius	gályarabok (Nápoly)	Nápoly, 1675. dec. 14.	lat.	ZbZ, F 199, 169v–170r.		
16	Gályarabok (Nápoly)	De Haen, Jan (Nápoly)	Nápoly, 1675. dec. 16.	lat.	ZbZ, F 199, 170r–173v.		
17	25 gályarab (Nápoly)	rabok (Bukkari)	Nápoly, 1676. febr. 8.	lat.	ZbZ, F 199, 159v–162r		
18	Turretinus, Franciscus	volt rabok	Genf, 1676. febr. 24.	lat.	ZbZ, F 199, 184v–186r.		
19	De Ruyter, Michiel	salvi passus	Szicília, Mylas, 1676. márc. 25.	lat.	ZbZ, F 199, 183v; Uo. 341r–342v.		
20	KCsB	Szalontay István	Zürich, 1676. júl. 18.	lat.	Liszkay-gy. 88.	PRK, O. 662, 89.	
21	30 lelkész	Belga rendek	Zürich, 1676. júl. 17/27.	lat.	Akta Braci Czeskich, 2573, 201–203.		

22	KCsB	Ott, Johann Baptist	Zürich, 1676. júl. 23.	lat.		SRSK, Kt. 76, 661.	
23	30 lelkész	Helvetia	Zürich, 1676. júl. 27. SN	lat.	ZbZ, F 199, 297r–v.		
24	KCsB	Sorer, Johann Baptist	?, 1677. júl. 18.	lat.		DRK, R 2754, 113–116; SRK, Kt. 217, 113–116.	MPEIF 1875, 104.
25	KCsB	?	?, 1677. okt. 8.	m.		DRK, R 2754, 15–40; SRK, Kt. 217, 15–39.	
26	KCsB	?	Zürich, 1677. okt. 8.	lat.		DRK, R 2754, 52–56; SRK, Kt. 217, 768–770.	
27	KCsB	Pápai gyülekezet	Zürich, 1677. nov. 6.	m.		DRK, R 2754, 768–770; SRK, Kt. 217, 52–56.	
28	Werenfels, Samuel	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Bázel, 1677. nov. 28.	lat.	ZbZ, D 169, 74–75.		
29	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Bázel, 1677. dec. 3.	lat.	ZbZ, D 181, nr. 133.	SRK, Kt. 403, 417–418; PRK, O. 662, 176. sz.	
30	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Bázel, 1678. márc. 6.	lat.	ZbZ, D 181, nr. 145.	PRK, O. 662, 180. sz.	
31	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Bázel, 1678. ápr. 2.	lat.	ZbZ, D 181, nr. 144.	PRK, O. 662, 182. sz.	
32	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Genf, 1678. (ápr. 2. – jún. 25. közt)	lat.	ZbZ, D 181, nr. 167.	PRK, O. 662, 187. sz.	

33	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Genf, 1678. júl. Kal. 7. (= jún. 25.)	lat.	ZbZ, D 181, nr. 142.	SRK, Kt. 403, 420–422; PRK, O. 662, 189. sz.	
34	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Genf, 1678. aug. 5.	lat.	ZbZ, D 181, nr. 143.	SRK, Kt. 403, 418–419; PRK, O. 662, 191. sz.	
35	KCsB	Werenfels, Samuel (Bázel)	Pápa, 1678. nov. 12.	lat.	UB Basel, KiAr 134b, Nr 106.		
36	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Pápa, 1679. márc. 26.	lat.	ZbZ, D 181, nr. 158.	SRK, Kt. 403, 432–434; PRK, O. 662, 199. sz.	
37	KCsB	Kisselbach, Balthasar (Bázel)	Pápa, 1679. máj. 26.	lat.	ZbZ, D 181, nr. 157.	SRK, Kt. 403, 430–432; PRK, O. 662, 203. sz.	
38	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Pápa, 1679. nov. 18.	lat.	ZbZ, D 181, nr. 156.	SRK, Kt. 403, 425–430; PRK, O. 662, 210. sz.	
39	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Pápa, 1680. nov. Kal. 10. (= okt. 23.)	lat.	ZbZ, D 181, nr. 182.	SRK, Kt. 403, 435–442; PRK, O. 662, 220. sz.	
40	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Pápa, 1680. nov. Kal. 10. (= okt. 23.)	lat.	ZbZ, D 181, nr. 183.	SRK, Kt. 403, 435; PRK,	

						O. 662, 219. sz.	
41	KCsB	?	Pápa, ?			SRK, Kt. 403, 434–435	
42	KCsB	Heidegger, Johann Heinrich (Zürich)	Lepsény, 1692. nov. 13.	lat.	ZbZ, D 181, nr. 202.	ZbZ, F 199, 542r–544r; SRK, Kt. 403, 442–444; PRK, O. 662, 244. sz.	

Albumbejegyzések (album amicorum, 1676–77, lat.)

leírás: A kora újkor kedvelt információs eszköze az emlékezetőrző kéziratos kötet, az album amicorum (lat., barátok albuma, mai szóval a FB elődje). Kocsi Csergő Bálint saját albuma nem maradt fenn, néhány bejegyzését ismerjük mások köteteiből.

forrás: A legkorábbi bejegyzés még rögtön a szabadulást követően történt, egyik társának akkor szerzett albumába. A többi a zürichi tartózkodásának a lenyomata.

Nikléczi Sámuel, gályarab albuma (OSZK, Duod. Lat. 81, 172r), Milazzo, 1676. márc. 28. – **kiad**. *IAA*, nr. 8544.

Johann Baptist Ott (1661–1744), zürichi céhmester albuma (ZbZ, Autogr Ott, Kotzi), Zürich, 1676. júl. 23. – ennek **másolata**: SRK, Kt. 403, 664.

Séllyei M. István, gályarab albuma (ZbZ D 201, 175r), Zürich, 1677. márc. 16. – **kiad**. ZSILINSZKY Mihály: Egyháztörténelmi emlékek a zürichi városi könyvtárból. = *SF* 10(1866), 461 (https://adt.arcanum.com/hu/view/SarospataKiFuzetek_1866/?pg=0&layout=s); *IAA*, nr. 15654.

Johann Heinrich Fries (1639–1718), zürichi tanár, Beregszászi István szállásadója albuma (Bern, Mscr. AN VI 26w, 61r), Zürich, 1677. szept. 12. – **kiad**. *IAA*, nr. 5391.

Johann Kaegius, bilteni lelkész albuma (DRK, R 483), Zürich, 1677. okt. 1. – **kiad**. Ford. Rácz Károly. = *MPEIF* 3(1872/10), 462, nr. 14; *IAA*, nr. 15672.

Rajzok (?, 1676–77, lat.)

leírás: A Kocsi Csergő Bálint által szerkesztett egyik zürichi kötetben (ZbZ, F 199) vannak már kézzel jegyzett gályarabrajzok. Hasonlókat találunk Daniel E. Jablonski, berlini református lelkész hagyatékában és id. Hodosi Sámuel albumában. Az előbbihez kiküldött anyagból került be később számos irat a Lampe-féle kiadásba. Az utóbbi debreceni diáksága, majd veszprémi rektorsága után jutott ki németalföldi és angliai peregrinációra. Utrechtben találkozott a Veszprémből elűzött lelkésszel, Bátorkeszi Istvánnal (*IAA*, nr. 673). Az albuma 32v–33v oldalaira a lelkészek, tanítók névjegyzékét is bemásolta.

forrás: Bár több forrás is áll rendelkezésünkre, a rajzok affiliációja bizonytalan. Annyi azonban megállapítható, hogy ezek azonos stílusjegyeket mutatnak, s ezért feltételezhető, hogy talán egy kézhez köthetőek.

ZbZ, F 199 (Johann Baptist Ott-hagyaték), 379r–v, 570r–v.

Akta Braci Czeskich (Leszno), Archiwum Państwowe Poznań, jelzete: 2573 (Daniel E. Jablonski-hagyaték, Köpeczi Haller Balázs másolata), 1–163.

Hodosi Sámuel albuma (OSZK, Oct. Lat. 777) – **refer**. *IAA*. – **kiadás**: S. VARGA Katalin: *Vitetnek ítélőszékre*. Pozsony, Kalligram, 2002.

Életrajza (Zürich, 1677. júl. 23., lat.)

leírás: A Zürichben tartózkodó 30 megszabadult egykori gályarabot Johannes Lavater, az helyi főiskola filozófiatanára kérte meg, hogy készítsék el megadott szempontok szerint az önéletrajzukat. Ennek legterjedelmesebb részét Kocsi Csergő Bálint fogalmazványa teszi ki.

forrás: *Testimony*, 1676. júl. 23., lat. – Lambeth Library, London, Sion L40.2/L17 (JH. Hottinger-hagyaték), 259r–265v, margin.'Autographa Rev. D. Kotsi'.

másolata: *Responsio brevis*, ZbZ, H 272 (Johannes Lavater-album, Füssli-hagyaték), 59–73; DRK, R 2754, 94–112; SRK Kt. 217, 94–113;

kiadása: ANTALFI János: Beiträge zur Geschichte der von Admiral Ruyter von der neapolitanischen Galeeren befreiten in Ziirich aufgenommenen ungarischen Geistlichen.= *SF* 7(1863), 386–395 (https://real-j.mtak.hu/6447/1/SarospatakiFuzetek_1863.pdf). Ennek ellenére Mokos Gyula 40 év múlva sem ismerte ezt: „A hálátlan utókor megfeledkezett arról, hogy följegyezte volná élete lefolyását annak, a ki annyi martyr-társának életrajzát megírta." (MOKOS 1892. 358).

magyar ford.: —

Brevis delineatio (Zürich, 1677. okt. 9., lat.)

leírás: A magyarországi és erdélyi református egyházszervezet és oktatási rendszer leírása az 1647–1677 közti időkből.

forrás: ZbZ, D 182, nr. 6., 397r–475r (Johann Heinrich Heidegger-hagyaték)

másolata: ZbZ, F 199, 343r–371v (Johann Baptist Ott-hagyaték), Lambeth Library, London, A89.3/Si3, Nr. 14.; Uo., Sion L40.2/L17 (Johann Heinrich Hottinger-hagyaték), 367r–394r; TTREL I. 24. b. 3. k. (Kocsi Csergő István-hagyaték), coll. 1., 1–127; PRK, O. 662. (Thury Etele-hagyaték), I. 1., 167.

kiadása: MIKLÓS Dezső: *Az első rendszeres magyar református egyháztörténet: A gályarab Kocsi Csergő Bálint „Brevis delineatio ecclesiarum reformatarum in Hungaria et Transylvania" című műve 1677-ből.* H. n., szerzői kiadás, [1993] – vlsz. Thury Etele O. 662. sz. alatti másolata alapján készült.

refer. ZOVÁNYI Jenő: *Magyar Protestáns Egyháztörténeti Lexikon.* Kiad. Ladányi Sándor. Bp., 1977. 324. (http://digit.drk.hu/?m=lib&book=3); Csorba 2015. 170. (https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/280280/LMH_4.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Narratio brevis (Zürich, 1677. okt. 25., lat.)

leírás: A gályarabirodalom alapműve, mely a végén található szerzői kóda szerint Kocsi Csergő Bálint és Harsányi Móricz István elbeszélés alapján született. Eredeti címe: *Narratio brevis de oppressa libertate Hungaricarum ecclesiarum.* A mű Zürichben az 1677 őszére készült el, ezt követően két héttel hagyták el a svájci gályarabok a várost.

forrás: A magyar egyháztörténeti kutatás évszázados kérdése volt megtalálni a latin vagy magyar ősforrást. Jelenlegi ismereteink szerint a mű latinul született, és eleve több másolatot készítettek belőle még akkor: többet hagytak letétben a támogatóiknál (Ulrich Escher, Johann Heinrich Heidegger, Johann Heinrich Hottinger, Johann Baptist Ott, Michael Zollikofer, Georgius Weltz), és egyet Kocsi Csergő Bálint magával vitt, hogy befejezze otthon (SRK, Kt. 217).

A) KÉZIRATOK:

1. teljes szöveg

ZbZ, D 182 (JH. Heidegger-hagyaték), Nr. 2., 5r–208v – **refer**. PRK, O. 662.

ZbZ, F 199 (JB. Ott-hagyaték), 76r–239v – **refer**. ZSINDELY Endre: A magyar gályarab prédikátorok történetének zürichi dokumentumai. = *Theologiai Szemle* 21(1976/7–8). 196–199; Uő: Zürcher Dokumente zur Geschichte der Galeeren-Prediger. = Peter BARTON, László MAKKAI (hrsg.): *Rebellion oder Religion? Die Vorträge des internationalen Kirchenhistorischen Kolloquiums Debrecen, 12. 2. 1976*. Bp., MRE Zsinati Iroda, 1977. (Studien und Texte zur Kirchengeschichte und Geschichte, 2/3; Studia et Acta Ecclesiastica, N. S., 3). 111–120.

Lambeth Library, London, Sion L40.2/L16 – **refer**. CSORBA 2017. 115.

Lambeth Library, London, Sion L40.2/L17 (JH. Hottinger-hagyaték), 1r–210v – **refer**. CSORBA 2017. 116–117.

TTREL, I. 24. b. 3. k. (Kocsi Csergő István-hagyaték, ZbZ, D 182 másolata)

OSZK, Qu. Lat. 1187 (JG. Zollikofer-hagyaték, Bázel), coll. 1. Otrokocsi F. Ferenc: *Furor bestiae* (1r–62v), coll. 2. NB (69r–347r) – Hollósi F. Ádám vette (Schaffhausen, 1773) – Jankovich Miklós adta be a MNM könyvtárába (1830).

Ráday Könyvtár, K-1.261, coll. 1. vegyes teológiai jegyzetek; coll. 2. Otrokocsi F. Ferenc: *Furor bestiae*; coll. 3. *NB* – JG. Zollikofer példányáról másolta Némethi Sámuel.

DRK, R 529, 4r-249r (G. Weltz-hagyaték) – vásárolta Cserepes Mihály -– DRK könyvtárában: 1769. aug. 22.

DRK, R 530 (U. Escher-hagyaték?) – Milesz József vette DRK tanácsára (Bern, 1771) – DRK könyvtárában: Kerekes Ferenc, Debrecen, 1841. aug. 16.– **refer**. RÁCZ Károly: *A pozsonyi vésztörvényszék áldozatai*. Lugos, 1899–1909. I, 3; BALOGH Ferenc: *A magyar protestáns egyháztörténelem részletei a reformáció korától jelenig*. Debrecen, 1872. 15.

DRK, 2754, 143–756 – címe: Historia Ministrorum Protestantium Anno 1673 (több kéz, elírások, szerzői marginániák /fekete tinta/ és későbbi olvasói értelmező margin. /vörös tinta/, utóbbi 19. sz. stílusú).

SRK, Kt. 217, 142–756. – címe: Historia Ministrorum Ecclesiarum Hungaric. Aug. et Helv. Conf. addict. Ao. 1673 (Szombathi János elnevezése, és 1787-es beköttetése) – **refer**. HARSÁNYI István: Kocsi Csergő Bálint Gályarabságról írott munkájának eredeti kézirata főiskolánk könyvtárában. = *SRL* 6(1910). 487–489 (https://real-j.mtak.hu/6495/1/SarospatakiReformatusLapok_1910.pdf).

2. részmásolat

OSZK, Qu. Lat. 2111, 1r–22r. (csak a 12. fej.) – 19. sz. papírkötésben, a zárlat (Gratiarum actio) nélkül.

OSZK Qu. Lat. 2117, coll. 1. Otrokocsi F. Ferenc: *Furor bestiae* (1r–44r), coll. 2. *NB* (csak a 10–12. fej., 45r–110v) – Vette Halasi Péter István (1777), Tóth Ferenc debreceni könyvtáros korában (1788–99) íratta le az utrechti könyvtár kézirata alapján. – **refer**. BUDAI Ézsaiás: *Magyar Ország Históriáját a Mohácsi veszedelemtől, fogva Buda visszavételéig*. Debretzen 1808. 316–317.

B) LATIN NYELVŰ SZÖVEGKIADÁS:

1. teljes: —
2. részkiadás:

DEP/FAL 1728, 746–919 (csak az 1–9. fej.).

BALOGH Elemér (kiad.) = *Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár* 1(1902), 76–184 (csak a 10–12. fej) (https://library.hungaricana.hu/hu/view/MagyarProtestansEgyhaztortenetiAdattar_001_1902/?pg=0&layout=s). – A zürichi kéziratok nélkül készült, mert a könyvtár akkor éppen költözés, rendezés alatt állt. Az MNM kézirata (ma: OSZK) Quart. Lat. 1187, a debreceni források közül R 530. E kettő egy kéznek az írása, az előbbi adta a főszöveget, utóbbi a lábjegyzetekbe került.

HEIDEGGER, Johann Heinrich: *Historia Papatus*. Amstelaedami, Wetstenius, 1684 (https://archive.org/details/historiapapatusooheiduoft/page/n7/ mode/2up). 299–319. fej., 477–523. (címe: Demonstratio Innocentiae Ministrorum Evangelicorum)

másolata: Héczei Dániel kötete (SRK, Kt. 603, nr. 4.) – **refer**. HARSÁNYI István: Új adatok Kocsi Csergő Bálint eredeti kéziratos munkájának történetéhez. = *SRL* 7(1911). 404 (https://real-j.mtak.hu/6496/1/SarospatakiReformatusLapok_1911.pdf).

Uő: *Histoire du papisme*. Amsterdam, 1685. II. – **refer**. BUJTÁS 2003. 131–134.

LEYDEKKER, Melchior: Continuatio Historiae Ecclesiasticae ab A. MDCLXVI ad hunc annum MDCLXXXVII. = HORNIUS, Georg: *Historia ecclesiastica et politica*. Lugduni Batavorum, 1687. 120–125. – **refer**. BUJTÁS 2003. 125–128.

P. JURIEU: *Prejugez legitimes contre le papisme*. Amsterdam, 1685. 336–348. – **refer**. BUJTÁS 2003. 134–137.

C) MAGYAR FORDÍTÁSÚ KÉZIRAT:

a. teljes: —
b. részford.

1–5. fej., 746–866., Ismeretlen fordító Lampéból, TTREL, I. 24. b) 4. k. (Balogh Ferenc leírása, 1887. máj. 5.)

1–9. fej. Bod Péter ford. (eredeti lappang) – DEP/FAL 1728, V. fej., 746–919 – kéziratai: SRK Kt. 60, 76; DRK 607/38, 622, 623, 623/a, 748/2; etc. etc. – **refer**. BRETZ Annamária: Bod Péter fordítása Kocsi Csergő Bálint *Narratio brevis*-éből. = *Irodalomtörténeti Közlemények* 108(2004/3). 340–347 (https://epa.oszk.hu/00000/00001/00414/pdf/itk_EPA00001_2004_03_340-347.pdf).

D) MAGYARNYELVŰ KIADÁS:

a. teljes: —
b. részkiadás:

MIKLÓS Dezső (s. a. r., ford.): *Kocsi Csergő Bálint: „Kősziklán épült ház ostroma”*, ford. Bod Péter (1–9. fej), Miklós Dezső (10–11. fej.), Szimonidesz Lajos (12. fej), [Leányfalu], szerzői kiad., [1995] – a szövegkiadás Szilágyi S. 1866 és Makkai L. 1976 alapján haladt, a saját fordítást pedig vlsz. Thury Etele másolata alapján végezte (PRK, O. 662).

SZILÁGYI Sándor (kiad.): *Kősziklán épült ház romlása*, ford. Bod Péter, [1738], Lipcse, Köhler, 1866 (http://mek.niif.hu/06100/06187/html/mei16_180020030001/mei16_180020030001.html). – a szövegkiadás a DRK, R. 607 alapján készült (csak 1–9. fej.).

MAKKAI László (szerk.): *Galeria omnium sanctorum: A magyarországi gályarab prédikátorok emlékezete*, Bp., Magyar Helikon, 1976. 29–109. – A szövegkiadás Szilágyi Sándor 1866-os és DRK, R 607 kötete alapján történt (csak 1–9. fej.).

SZIMONIDESZ Lajos (ford., kiad.): *Kocsi Csergő Bálint: Magyar vértanuk nyomában; A Szelepcsényi–Kollonics-féle reformáció vértanui. Kocsi Csergő Bálint műve a gályarab-per tizenkilenc vértanujáról*, Pápa, Misztótfalusi, 1944. – Otrokocsi F. Ferencnek tulajdonított kézirat alapján, ld. OSZK, Quart. Lat. 2111 (csak a 12. fej).

RÁCZ Károly: *A pozsonyi vésztörvényszék áldozatai*, Sárospatak, Steinfeld, 1874; Lugos, Traunfellner, 1899[2]; Bp., Kókai, 1905[3] (válog. kiadás).

BALOGH Elemér: *Az evangyéliom vértanúi*, Pozsony, Wigand, 1900 (válog. kiadás).

RÁCZ Kálmán: *Kocsi Csergő Bálint. A m. prot. közönség számára*, Pápa, Főisk. ny., 1906 (válog. kiadás).

IFJ. RÉVÉSZ Imre (szerk., válog.): *A gályarabok lelke: Szemelvények Kocsi Csergő Bálint „Narratio brevis…"-éből 1676*, Debrecen, Városi nyomda, 1936 (Az Igazság és Élet füzetei); (válog. kiadás).

Descriptio legum Hungaricarum (Zürich, 1677. dec., lat.)

leírás: A protestánsok szabadságát szavatoló magyarországi törvények (1606, 1608, 1622/2. tc., 1638/1. tc., 1647/5. tc., 1659/1. tc.) értelmezése 6 részben.

forrás: ZbZ, F 199 (JB. Ott-hagyaték), 335r–339v, címe: *Genuina et formalis Legum Hungaricarum*,

másolata: ZbZ, B 9 (JH. Heidegger-hagyaték), Nr. 38. *Genuina et formalis descriptio Legum Hungaricarum*,

refer. Zürichben Ulrich Eschernél letétben hagyta: „iamque constitutum est in Generalibus Regni Comitiis Hungaris succurere hac ipsa hyeme Exemplum supplicis libelli, et Legum Fundamentalium libertatis Evangelicae in Hungaria" (ZbZ, D 181, Nr. 145. KCsB levele JH. Heideggerhez, Bázel, 1678. márc. 6.). Nemsokára Genfből írta JH. Heideggernek, hogy küldi: „Exemplum Legum illarum Fundamentalium de libertate Religionis in Hungaria" (ZbZ, D 181, Nr. 144. KCsB levele JH. Heideggerhez, Bázel, 1678. ápr. 2.)

Iskolai előadások (Pápa, 1679–95, lat./m.)

leírás: Kocsi Csergő Bálintnak mint pápai rektornak az 1679–84 és 1693–95 közti tavaszi és őszi közvizsgálatokon tartott 10 latin s 5 magyar nyelvű beszéde, és egy etikája, illetve egyik diákja, Szilvási Péter latinnyelvű 1694-ben tartott disputája.

forrás: PRK, O. 308.

refer. HARSÁNYI István: Kocsi Csergő Istvánról és a gályarabok számos, eddig ismeretlen levelét tartalmazó kéziratáról. = *SRL* 7(1911). 80 (https://real-j.mtak.hu/6496/1/SarospatakiReformatusLapok_1911.pdf).

kiad: MOKOS 1892–93; THURY 1909.

1–176 - Ethica

177–198 – Oratio causas, pristinum ecclesiae Papensis nitorem deformanter breviter perstringens – lat. ny. – **kiad**. THURY 1909. 6–14.

199–214 – Oratio necessitatem bonorum operum – lat. ny. – **kiad**. THURY 1909. 14–18.

215–230 – Oratio de vicandis Pontficiorum ilicitis sacris – lat. ny. – **kiad**. THURY 1909. 18–23.

231–242 – Oratio I. de recta Juventutis educatione, habita Papae, Anno 1679. Mensis Se(pt) 16. – címe: Hogy (a) Szülék magok példa(i)val sok magz(a)ttyokat tanitak – m. ny. – **kiad**. Mokos 1892. 484–487; THURY 1909. 24–27.

243–258 – Oratio II. de recta Juventutis educatione, habita Papae, Anno 1680. occasione Examinis vernalis Apr. 12. – címe: Hogy az Gyermekeket kisded Korokban Kell az Kegyességre (sz)oktatni – m. ny. – **kiad**. MOKOS 1892. 498–501; THURY 1909. 27–31.

259–276 – Oratio III. de recta Juventutis educatione, habita Papae, tempore Examinis Autumnalis Mens. Septemb. 1. (1680) – címe: Hogy a Gyermekekne(k) jo Tarto M(e)stereiről és Társairól nag(y) gondot Kell viselni – m. ny. – **kiad**. MOKOS 1892. 513–517; THURY 1909. 31–36.

277–291 – Oratio IV. de recta Juventutis educatione, habita Papae, tempore Examinis Vernalis, Habita Papae Calen. M. 1684. – címe: Hogy az Gye(r)meket illend(ő) fenyit(ék)ben K(ell) tarta(ni) – m. ny. – **kiad**. MOKOS 1892. 610–613.

293–308 – Oratio occasione Examinis Autumnalis ad XVII. Calend. Octob. 1681. (szept. 13.) habita Papae. – címe: Hogy az nagy Embereknek esetiben ne kell megh ütközni. – m. ny. – **kiad**. MOKOS 1893. 5–8, 27–29.

310–327 – Oratio: Quod inexorabilis severitas in Principe non facit ad Imperii diuturnitatem. Habiam Papae. 13. April. 1682. – lat. ny.

329–342 – Oratio adversus praevarieatores Votorum. – lat. ny.

343–368 – Oratio Inauguralis quam 26. Novemb. 1693. in Publico Auditorio Scholae Rformata Pappensis Valentinus C. Kotsi habuit, cum tertiu(m) Moderamen Scholae subiret ex Decreto Ven. Presbiterini – lat. ny.

369–375 – (cím és mottó hij.) – Anno 1694. Mensis April 29. Papae. Alloquin ad Auditores Examinis Vernalis. – lat. ny.

377–396 – Iconographia tepidoru(m) Christianorum, in quá scrictim (sic!) demonstratur, Nomen inane Religionis, esse crimine immane. – Anno 169(4) Mens. Septem. 26. die. – lat. ny.

396–399 – Szilvási Péter: Positiones Theologicae quas Ad diem Examinis Autumnais IV. Calend Octob. 1694. inchoativè celebrandi, in Schola Reformata Papensi, pro specimine Tyrocinii sui Teologicae defendendas suscipit Petrus Szilvási, Papensis – össz. 8 tézis, lat.

399–434 – Oratio habita Papae Anno 1695. die 18. April. - Eccla ad sui conservationem non semper requisit Brachii secularis assistentiam. – lat. ny.

437–460 – Oratio habita Papae ad Vet. Calend. Octob. in Publico Auditorio Scholae Reformatae Papensis, complectens signa Emigraturi Evangelii ex Coctibus Particularibus. Quibus libet. –- lat. ny.

Egyházi jegyzőkönyv (Lepsény, 1688–93, m.)

leírás: Kocsi Csergő Bálint mint lepsényi lelkész kezdte el egyházi anyakönyvként használni. A bejegyzései 1688-93 közt olvashatóak az iratban.

forrás: DREL, III. 120.a. 1. 1676–1803.

referencia: MOKOS 1892; RÁCZ Kálmán: Kocsi Csergő Bálint, 4. = *Dunántúli Protestáns Lap*, 16(1905/52). 896–899 (https://library.hungaricana.hu/hu/view/DunantuliProtestansLap_1905/?pg=0&layout=s); KÁLLAY István: Lepsény. = FARKAS Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv*, 20. Székesfehérvár, 1989. 189; HUDI József: Lepsény önkormányzata a 17. század utolsó harmadában. = HORVÁTH Zita et al. (szerk.): *Kapiller Imre emlékkönyv*. Bp., MNL, 2020. 95–104.

Saját könyvtára (kézirat, kiadvány, inscriptio)

Tételes könyvtárjegyzékét nem ismerjük, de kisebb adatok (levelezés, bibliográfiai tételek) alapján megjelölhetők azok a kiadványok, amelyek biztosan járhattak Kocsi Csergő Bálint kezében. Korábban többször kapcsoltak nevéhez kiadványokat, melyekről mára bebizonyosodott, hogy más szerzőhöz köthetők (GH. van Bruyninx: *Veritas et nuda conscriptio*, Bethlen Miklós: *Apologia ministrorum*). Mint az köztudomású, a rabságuk kezdetén személyes leveleikkel és ügyvédjük révén sem jutottak el a császárhoz, ezért Bruyninx révén a holland rendek utasítására nyújtották be kérvényüket előbb a bécsi udvarnál (1675), majd a hágai parlamentnél (1676), végül a londoni királyi kancelláriánál (1677). A fontosabb kéziratokat KCsB is postázta (pl. Bruyninx műveit Heideggernek, ld. ZbZ, Mss D 181, nr. 144).

Gerard Hamel Bruyninx: *Veritas et nuda conscriptio*, kézirat, lat.

leírás: A Németalföldi Köztársaság bécsi diplomatája előbb a pápaiak révén került kapcsolatba a gályarabok történetével, majd a megszabadítottak egyik küldöttségével találkozott a szabadsága idején Hágában. Életéről, kegyességéről, diplomáciai hatékonyságáról a gályarabok több tagja megemlékezett.

forrás: ZbZ, Mss, D 182, 267r–351v; Akta Braci Czeskich (Leszno), Archiwum Państwowe Poznań, 2573.

kiadása: Bruyninx, GH. 1675. 'Onschuld der Euangelise leeraren aan de rebellie in Hungarien, uit last van de Heeren Staten Genaraal der Vereenigde Nederlanden, vertoont aan den Roomsen Keiser Leopold de I. door derselver resident de Hr. Hamel Bruininx. In den jaare 1675 tot Weenen.' = POOT, Abraham van. 1684. *Naauwkeurig verhaal van de vervolginge aangerecht tegens de Euangelise leeraren in Hungarien.* Amsterdam: Hoorn, 189–414.

refer. KCsB postázta a kéziratokat JH. Heideggernek (ZbZ, Mss D 181, nr. 144); Hágából Bruyninx támogató levelével indultak az exulok tovább Angliába (Uo., nr. 118.). HARSÁNYI István: Kocsi Csergő Bálint Hamel-Bruynix-ről és két munkájáról. = *SRL*, 7(1911). 13–15.; Miklós Ödön: *Holland intervenció a magyar protestantizmus érdekében (1674–1680).* Pápa, 1918.; BUJTÁS László Zsigmond: Magyar vonatkozású levelek Gerard Hamel Bruyninx levéltárából (1676–1677). = *Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények.* Főszerk. Újváry Gábor. Bp., 2016. 171–186. https://epa.oszk.hu/01500/01500/00012/pdf/EPA01500_lymbus_2015_171-186.pdf.

Johann Heinrich Heidegger: *Dissertatio de martyrio*. Zürich, 1677.

leírás: A zürichi egyháztörténész az egyike volt a gályarabok ügye legelkötelezettebb támogatójának. Bullingeri történelemképe részeként mutatta be a jelenkor szenvedéseit, így a magyarországi prédikátorokét is.

forrás: ZbZ, Mss D 181, nr. 143.

refer. CSORBA Dávid: Kora újkori kálvinista mártírműfajok magyar földön. = *Studia Litteraria* 51(2012/3–4), 39–56 (https://ojs.lib.unideb.hu/studia/issue/view/265/65); IMRE Mihály: Consolatio és reprezentáció – mártírok vigasztalása Zürichben. = *Uo.*, 163–190. (https://ojs.lib.unideb.hu/studia/issue/view/265/65)

KCsB hazahozott másolati kötete, vegyes nyelvű

leírás: Az egyik KCsB tulajdonosi jegyeit magán viselő, Sárospatakon őrzött kéziratos kötet végén található elmélkedés.

forrás: SRK, Kt. 217.

másolata: DRK, R 2754.

kiad. : *Minden keresztek és nyomorúságok ellen való vigasztalás*, Uo., 787–804, m. Kiad. HARSÁNYI István = *SRL* 13(1917/9, 13, 15, 16), 68–69, 100–101, 117–118, 124–125. (https://real-j.mtak.hu/6489/1/SarospatakiReformatusLapok_1917.pdf)

KCsB letétben hagyott kéziratos kötete, vegyes nyelvű

leírás: Az egyik, zömében a saját írásait, másolatait és gyűjtéseit tartalmazó kötetet svájci támogatójára, JH. Heideggerre hagyta letétben. Kiadványokat, kéziratokat, leveleket is tartalmaz.

forrás: ZbZ, D 182.

refer: https://www.zb.uzh.ch/storage/app/media/sammlungen/spezialsammlungen/handschriften/neuere_handschriften_book.pdf, 429–430); Csorba 2015. 173.

SZILÁGYI TÖNKŐ Márton: *Philosophia ad usum scholarum praesentim Debrecinae applicata*. Heidelberg, 1678. (RMK III, 2899).

leírás: A debreceni tanár karteziánus filozófia tankönyve revízióját többen végezték (KCsB és testvére, Kocsi Csergő János, illetve Gyöngyösi Pál), a svájci kiadás reményében, mely végül hosszas tárgyalásokat követően (1675–78) meghiúsult.

forrás: ZbZ, Mss D 181, nr. 87, 110, 116, 117, 121, 143, 145, 159; Uo., L 408.

refer. TÓTH Béla: Szilágyi Tönkő Márton „Philosophia"-ja megjelenésének körülményei. = *Magyar Könyvszemle* 93(1977/4). 313–324. (https://epa.oszk.hu/00000/00021/00300/pdf/MKSZ_EPA00021_1977_93_04_313-324.pdf).

2. sz. melléklet
REFORMÁTUSOK A MAGYAR KIRÁLYSÁG TÉRKÉPÉN (1647–77)[1]

Jelmagyarázat:
Superintendentia – egyházkerület
Senioratus – egyházmegye
Senior – esperes
lp – felszentelt lelkész (Verbi Domini Minister)
gr – gályarab
TB – Török Birodalom hatósugarában (adózó terület)
HU – Magyar Királyság
E – Erdélyi Fejedelemség
SJ – Societas Jesu, jezsuita-hatás / Habsburg katolikus-misszió
Koll – akadémiai rangú tanintézmény (Collegium illustre), mai párhuzam: egyetem, a gimnáziumi szint utolsó két évéhez képest (rh, log) tanított tárgyak: filozófia (fil.), teológia (th)
prof / sdir – professzor, scholae director, első tanár egy akadémiai intézményben, számuk lehet 1-3 Kollégiumonként
Gimn – felső iskola, mai párhuzam: 6 oszt. gimnázium, főiskolai előképzővel
tan – tanár, két tanár esetén a megnevezésük: 1. rector, a 2. lector
pp – publicus praeceptor, köztanító, felsős diák évfolyamtanítóként, ennek 6 osztálya: 1. rudimentisták / alapismeretek (rud), 2. etimologisták / jelentéstan (etim), 3. szintaxisták / mondattan (synt), 4. poétika/költészettan (poet.), 5. retorika (rh), 6. logika (log)
tog – togatus, tógát viselő nagy diák, aki aláírt az iskolai törvényeknek
ntog – non togatus, nagy diák, többnyire nemes ifjú, aki a saját viseletében járhatott
al – alumnus, szegénydiák, nemesi/városi ösztöndíjat kap
triv – triviális iskola, mai párhuzam: 6 oszt. általános iskola, magyar nyelvű 1-2. évf., latin nyelvű 3-6. évf.
lmod. /smod. – ludi / scholae moderator – triviális iskola tanára, két tanár esetén a megnevezésük: 1. rector, a 2. lector
m/lat – magyar/latin

[1] KOCSI CSERGŐ Bálint *Brevis delineatio* (1677) adatait közlöm normál szedéssel, **félkövérrel** pedig a pozsonyi per jegyzőkönyv által említett neveket (S. VARGA Katalin: *Vitetnek ítélőszékre… A pozsonyi gályarabper jegyzőkönyve*, Pozsony, Kalligram, 2002 alapján).

sz. k. v. – szabad királyi város
mv – mezőváros
gyül – gyülekezet
??? – Kocsi Csergőnél hiányzó adat
+ adat van, de a számosság nem ismert
† – a község és/vagy a helyi református gyülekezet pusztulása (TB/SJ hatásra)
(…) – az adott helység ma használatos neve, vagy a személynév ismert teljes változata
ev/ref – evangélikus / református

Tiszáninneni és -túli Superintendentia
SUPERINTENDENS: Nógrádi Mátyás

Összesítés	- 13 senioratus - 5 püspök (Keresszegi /Hermann/ István, Szathmári Miklós, Hodászi Miklós, Tornai /Pap/ István)	TB: 50, SJ: 9	- Koll 3 (Debrecen, Szatmár mv, Várad mv.), - Gimn 4 (Nagybánya, Németi, Zilah, Püspöki)	142 nevesített hely

1. Szabolcsi Senioratus
SENIOR: Nógrádi Mátyás (biharnagy)bajomi prédikátor

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	Debrecen mv.		Komáromi Csipkés György, Keresztúri Bálint, Köleséri Sámuel, Kabai Gellért	Koll, 2 prof (Martonfalvi /Tóth/ György, Szilágyi /Tönkő/ Márton), 7 pp, 130 tog, sok ntog
2	(Biharnagy)Bajom mv.	Szabolcs	Nógrádi Mátyás	
3	(Hajdú)Szoboszló mv.	Szabolcs	(Érsek)Újvári (Kara) Orbán	
4	(Hajdú)Böszörmény mv.	Szabolcs	Debreceni János	
5	(Hajdú)Nánás mv.	Szabolcs	Kölgyesi Balázs	
6	Kaba mv.	Szabolcs	Némethi János	
7	(Hajdú)Hatház mv.	Szabolcs	Debreceni János	
8	Derecske mv.	Szabolcs	Varsányi Dániel	
9	(Püspök)Ladány mv.	Szabolcs	Diószegi Mátyás	
10	Szentmihály (= Tiszavasvári)	Szabolcs /TB		1 lmod, m/lat. triv.
11	Bagamér	Szabolcs/TB		1 lmod, m/lat. triv.
12	Polgár(d)	Szabolcs/TB		1 lmod, m/lat. triv.
13	Vámospércs	Szabolcs/TB		1 lmod, m/lat. triv.
14	Mikepércs	Szabolcs/TB		1 lmod, m/lat. triv.

15	Báránd	Szabolcs/TB		1 lmod, m/lat. triv.
16	(Balmaz)Újváros	Szabolcs/TB		1 lmod, m/lat. triv.
17	Konyár(d)	Szabolcs/TB		1 lmod, m/lat. triv.
18	Földes	Szabolcs/TB		1 lmod, m/lat. triv.
19	(Hajdú)Szovát	Szabolcs/TB		1 lmod, m/lat. triv.

2. Nyírségi Senioratus

SENIOR: Váradi Mihály kállói prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	(Nagy)Kálló		Váradi Mihály	
2	(Nyír(Bátor			
3	Vaja			
4	Kisvárda			
5	Ibrány			
6	(Kántor)Jánosi			
7	(Nyír)Bogát			
8	Fábiánháza			

3. Ugocsai Senioratus

SENIOR: Belényesi János nagyszöllősi prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Nagyszöllős †1670	Ugocsa (HU)	Belényesi János	
2	Salánk †1670	Ugocsa (HU)		
3	Feketeardó †1670	Ugocsa (HU)		
4	Bökény †1670	Ugocsa (HU)		
5	Fancsika†1670	Ugocsa (HU)		
6	Mikola †1670	Ugocsa (HU)		

4. Máramarosi Senioratus

SENIOR: Tölczéki János viski prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Visk	Máramaros (E)	Tölczéki János	
2	Huszt vára	Máramaros (E)		
3	Huszt város	Máramaros (E)		
4	Técső	Máramaros (E)		
5	(Máramaros)Sziget	Máramaros (E)		
6	Hosszúmező	Máramaros (E)		

5. Nagybányai Senioratus

SENIOR: Nánási István nagybányai prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Nagybánya †1672	Nagybánya	Nánási István, Horti István és a német ev. lp.	Gimn (log), 1 lmod, (Sári István), 3 pp, 16 al.
2	Felsőbánya	Nagybánya		
3	Misztótfalu	Nagybánya		
4	Várallya	Nagybánya		
5	Apa(hida)	Nagybánya		
6	Aranyosmedgyes	Nagybánya		
7	(Avas)Újváros	Nagybánya		
8	Józsefháza	Nagybánya		
9	Adorján	Nagybánya		
10	(Tisza)Újlak	Nagybánya		

6. Szatmári Senioratus

SENIOR: Tarczali Péter Szatmár várbeli prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Szatmár vára	Szatmár	Tarczali Péter	volt, de nincs

2	Szatmár városa †1659	Szatmár	Tarczali Péter	Koll (fil, th), 2 prof (Veszprémi István, Szenczi (A.) Pál), 3 pp.
3	Németi	Szatmár	Tatai Mihály, Várallyai Lőrinc	Gimn., 1 lmod (Debreceni Kozma János), + több pp
4	Hóstát	Szatmár		
5	Csenger	Szatmár		
6	Csegöld	Szatmár		
7	Cégény(dányád)	Szatmár		
8	Matolcs	Szatmár		
9	Fejérgyarmat	Szatmár		
10	(Fülpös)Daróc	Szatmár		
11	Vetés	Szatmár		
12	Óvári	Szatmár		
13	Ököritó(fülpös)	Szatmár		
14	Tunyogh	Szatmár		
15	Lázári	Szatmár		
16	Nábrád	Szatmár		
17	(Kér)Semjén	Szatmár		
18	(Szatmár)Udvari	Szatmár		
19	Batiz	Szatmár		
20	(Ecsed)Szentmárton	Szatmár		

7. Belső-Szolnoki Senioratus

SENIOR: Körmendi Péter ecsedi prédikátor

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	Ecsed vára †1670		Körmendi Péter	1 smod volt, de nincs
2	(Nagy)Károly			
3	Erdőd			
4	Béltek			
5	Dobró			

6	(Ér)Szentkirály			
7	Tasnád			
8	Majtény			
9	Gencs			
10	Dengeleg			
11	Szalacs			

8. Szilágyi Senioratus

SENIOR: Zilahi Mihály zsibói prédikátor (40≤ gyül; E, TB adófizető, de élő ref. gyül)

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	Zsibó	Zilah		
2	Zilah mv.	Zilah	(Kézdi)Vásárhelyi Matkó István, Szőnyi (Nagy) István	Gimn (rh), 1 lmod (Újteleki András)
3	(Somlyó)Csehi vára	Zilah		
4	Hadad	Zilah / TB		
5	Monó	Zilah / TB		
6	Doba	Zilah / TB		
7	Varsóc	Zilah / TB		
8	Kraszna	Zilah / TB		
9	Bagos	Zilah / TB		
10	Kémer	Zilah / TB		
11	Nagyfalu	Zilah / TB		
12	(Szilágy)Somlyó vára	Zilah		
13	Perecsen(y)	Zilah / TB		
14	(Kraszna)Horváti	Zilah / TB		

9. Érmelléki Senioratus

SENIOR: Mislei János félegyházi prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Félegyháza		Mislei János	
2	(Bihar)Diószeg		Diószegi István első lp.	1 lmod (Cégényi Tamás)
3	Jankafalva			
4	Margita			
5	Micske			
6	(Balmaz)Újváros			
7	(Puszta)Újlak			
8	Vajda			
9	Léta(vértes)			
10	(Hegyköz)Szentimre			
11	Piskolt			
12	Székelyhíd mv.			
13	Székelyhíd vára †			

10. Bihari Senioratus

SENIOR: Zoványi István bihari prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Bihar	Bihar	Zoványi István + 1 lp.	+
2	Püspöki	Bihar	Vásárhelyi György + 1 lp.	Gimn (rh), 1 smod (= 2. lp)
3	Beregböszörmény	Bihar	+	+
4	Harsány	Bihar	+	+
5	Szöllős (= Nagyvárad külső)	Bihar	+	+
6	Pósalak	Bihar	+	+
7	(Kis/Nagy)Ürög(d)	Bihar	+	+
8	(Nagy)Kereki	Bihar	+	+
9	Kismarja	Bihar	+	+

10	Csatár	Bihar	+	+
11	(Új)Palota	Bihar	+	+
12	Várad vár †1660	TB		Koll, nyomda
13	Várad mv. †1660	TB		

11. Sármelléki Senioratus

SENIOR: Kisfalvi János szalontai prédikátor

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	(Nagy)Szalonta		Kisfalvi János	
2	Belényes			
3	Bekes			
4	Borosjenő † 1658	TB		
5	Lippa † 16??	TB		
6	Világosvár † 15??	TB		
7	Gyula †15(52)	TB		
8	Temesvár † 15(52)	TB		
9	Sarkad † 15??	TB		

12. Makói Senioratus

SENIOR: Bükkösi János vásárhelyi prédikátor

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	(Hódmező)Vásárhely	TB	Bükkösi János	triv, 2 tan.
2	Szeged	TB		triv, 2 tan.
3	Békésszentandrás	TB	Kőrösi Gergely	triv, 2 tan.
4	(Déva)Ványa	Közép-Szolnok / TB	**Poroszlai Pál**	triv, 2 tan.
5	(Tisza)Tenyő	Külső-Szolnok / TB	**Lévay István**	triv, 2 tan.

13. Kunsági Senioratus

SENIOR: Herczegszöllősi János karcagújszállási prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Karcagújszállás † 1552	TB	Herczegszöllősi János	
2	Kolbász (= Kisújszállás) † 1552	TB		
3	Bánhalma (= Kenderes külső) † 1552	TB		
4	(Kun)Madaras † 1552	TB		
5	Fegyvernek † 1552	Heves / TB	**Vágási István**	
6	(Tisza)Füred † 1552	TB		
7	Kenderes † 1552	Külső-Szolnok / TB	**Szalaczi János**	

Baranyai Superintendentia

SUPERINTENDENS: Veresmarthi István kopácsi prédikátor

Összesítés	- 0 senioratus - 4 püspök neve (Petri György, Halasi Bálint, Szánki János)	TB	triv. isk. voltak	28 nevesített hely

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Veresmart			triv
2	Hercegszöllős			triv
3	Karancs			triv
4	Laskó			triv
5	Daróc (= Verőce)			triv
6	Kopács		Veresmarthi István	triv
7	Szentlászló			triv
8	Abolma			triv

9	Szerdahely			triv
10	Nyárágy ? Kórógy?			triv
11	Tótfalu			triv
12	Nagyharsány			triv
13	Béllye			triv
14	Szöllőske			triv
15	Kölked			triv
16	Babarc			triv
17	Kémed			triv
18	Pécsvárad			triv
19	Mohács			triv
20	Móród (Marótfalva)			triv
21	Kálmáncseh			triv
22	Sepse			triv
23	Kaporna			triv
24	Sziget(vár) végvár † 15??			
25	Babocsa végvár † 15??			
26	Baranyavár végvár † 15??			
27	Siklós végvár † 15??			
28	Eszékvégvár † 15??			

Duna–Tisza közi Superintendentia

SUPERINTENDENS: Ungvári Gergely (nagy)kőrösi prédikátor

Összesítés	5 senioratus	TB	-	Gimn 3 (Gyöngyös, Nagykőrös, Kecskemét)	300≤ gyül, 43 nevesített hely

1. Ceglédi Senioratus

SENIOR: Muraközi Ambrus ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Cegléd	Pest / TB	**Deáki András, Böszörményi Márton**	
2	Jászberény	Jászság / TB	**Halassi Sámuel**	
3	Gyöngyös	Heves / TB	Szánthai Mátyás, **Szoboszlai Mihály**	Gimn, 1 lmod, 2 pp.
4	Abony	Pest / TB	**Boly Görgy**	
5	Veresegyház	Pest / TB	**Váczy János (Vörösháza)**	
6	Kosd	Nógrád / TB	**Danóczy János**	
7	Hatvan	TB		
8	Pest	TB		

2. Óbudai Senioratus

SENIOR: Csengeri Pál ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Bicske	Komárom / TB	**Maruty Mihály**	
2	Tök	TB		
3	(Fel)Csút	TB		
4	Budakeszi	TB		
5	Szentendréd (=Szentendre)	TB		
6	Páty	Komárom / TB	**Tornai Miklós**	
7	(Rác)Keresztúr	TB		
8	Pákozd	Fejér / TB	**Miskolczy István**	
9	Érd	TB		
10	Ercsi	TB		
11	Buda vára és város † 1541	TB		

3. Ráckevei Senioratus

SENIOR: Halászi Mátyás ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Ráckeve	TB		
2	Kunszentmiklós	Kiskunság / TB	**Ungvári István**	
3	(Alsó)Némedi (= Kisnémedi)	Pest / TB	**Patai János, Debreczeni Mihály**	
4	Kecskemét	Pest / TB	Lenthi János	Gimn, 1 lmod, + pp.
5	Nagykőrös	TB		Gimn, 1 lmod. + pp.

4. Tolnai Senioratus

SENIOR: Szelei György tolnai prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Tolna	TB	Szelei György	
2	Bölcske	TB		
3	Decs	TB		
4	(Nagy)Mányok	TB		
5	Kalocsa	TB		
6	Ordas	TB		
7	Tass	Solt / TB	**Körmendy János**	
8	Szekszárd	TB		
9	Bátaszék	TB		

5. Pataji Senioratus

SENIOR: Pataji János ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Szabadszállás	Kiskunság / TB	**Szokolyai István**	
2	Filepszállás (=Fülöpszállás)	Kiskunság / TB	**Déczi Péter**	
3	Dömsöd	TB		
4	(Duna)Bogdány	TB		

5	(Duna)Vecse	TB		
6	Paks	TB		
7	(Kiskun)Halas	TB		
8	(Duna)Földvár	Külső-Szolnok / TB	**Patay Márton**	
9	Mindszent	TB		
10	Bács	TB		

Dunántúli Superintendentia

SUPERINTENDENS: Séllyei István pápai prédikátor (gr, Zürichben)

Összesítés	- 4 senioratus - 7 püspök (Beythe István, Kanizsai (Pálfi) János, Czeglédi Pál, Gál Imre, Szeli György, Gál István)	- közp. (Németújvár, 1645- Pápa, Veszprém), - TB: 14 SJ: 12	- Koll 1 (Pápa) - Gimn 3 (Veszprém, Kiskomáromi vár, Körmend)	166≤ gyül, 39 nevesített hely

1. Veszprémi Senioratus

SENIOR: Losonczi Farkas János veszprémi prédikátor (70< gyül)

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	Veszprém mv. +	Veszprém / TB	Losonczi Farkas János, Bátorkeszi István (gr, Angliában), **Gál István**	Gimn (rh)
2	Tihany	Zala	**Tornai Dávid**	
3	(Felső)Kajár (= Balatonfőkajár)	Veszprém / TB	**Sári István**	
4	(Vörös)Berény	TB		
5	Polgárdi	Fejér / TB	**Czene István**	
6	Csopak	Veszprém / TB	**Endrédy Dániel**, **Mohácsi István**	

7	Alsóőrs /**Szántód**	Veszprém / TB	**Szánthó Jugi Miklós**	
8	Felsőörs	TB		
9	(Balaton)Füred	Veszprém / TB	**Lévay Márton**	
10	(Fehérvár)Csurgó	Fejér / TB	**N. N.**	
11	(Balaton)Kenese	TB		

2. Pápai Senioratus

SENIOR: Újvári Tamás mezőörsi prédikátor (26< gyül)

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	Pápa +1660	Veszprém	régen: Tholnai Tamás (megh. 1671), Séllyei M. István, Veresmarthi Mihály **(=Vörösmarty)**, gondnok: Csizmadia Ádám	Koll (fil, th), 1-2 sdir (Kocsi /Csergő/ Bálint /gr/, Dobravitzai Miklós /log, hitvallás/), 6 pp (2 m, 4 lat: rud, etim, poet, rh)
2	Mezőörs	Győr	Újvári Tamás (sic!, hely: **János, gr)**	
3	Táp	Győr	**Chok János**	
4	Csögle	Veszprém	**Kóródi János (gr)**	
5	Csetnek			
6	(Fertő)Szentmiklós			
7	Ászár	Veszprém	**Szőnyi Virág János**	
8	Kisbér	Komárom	**Marussy István**	
9	Pázmánd			
10	Szentiványi(puszta)			
11	Takácsi	Veszprém	**Sályi Mihály**	
12	(Győr)Szemere	Komárom	**Maruty István**	
13	Nyárád	Veszprém	**Debreceni Némethi István**	
14	Nagyvázsony			

3. Kiskomáromi Senioratus

SENIOR: Rátkai György kiskomáromi prédikátor (40≤ gyül)

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Kiskomárom, vár (= Zalakomár) – elkölt. (Zala)Szentgrót (1664), elűzve: † 1673	/TB	Rátkai György	Gimn (rh)
2	Kiskomárom mv.	/TB		
3	(Zala)Szentgyörgy	/TB		
4	Tormafölde	/TB		
5	Felsőlindva	/TB		
6	Alsólindva	/TB		

4. Őri Senioratus

SENIOR: Szeremlyei János felsőőri prédikátor (30≤ gyül)

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Felsőőr †	Zala / Au	**Gál Imre**	triv. lat.
2	Körmend †	Vas / Au	**Rakicsányi János**	Gimn (rh)
3	(Zala)Szentgrót †	Zala / Au	**Szalánky István, Szenczi János**	
4	(Őri)Szentpéter †	/Au		
5	Szentlőrinc †	/Au		
6	Köveskút †	/Au		
7	Csákány †	/Au		
8	Vép †	/Au		
9	Bő †	/Au		volt, de nincs

Dunáninneni Superintendentia

SUPERINTENDENS: Száki János (tatai) prédikátor (Szenc, Samarja, Tata, Tejfalva, külföld, megh. 1676)

Összesítés	- 6 senioratus - 5 püspök (Czene János, Samarjai János, Ágh Magyari Jakab, Nikos János)	TB: 28, SJ: 25	- Koll 1 (Komárom mv) - Gimn 3 (Nagyszombat, Szakolca, Érsekújvár)	159≤ gyül, 77 nevesített hely

1. Szerdahelyi Senioratus

SENIOR: Szenci Nagy János szerdahelyi prédikátor (20≤ gyül.)

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	(Duna)Szerdahely			
2	Samarja †1672		+	+
3	(Mosonmagyar)Óvár † 1671		+	+
4	Mosony † 1671		+	+
5	Szenc † 1660			
6	Nagyszombat sz. k. v. † 1671		Losonczi Farkas János	Gimn
7	Szakolca † 1672		Securius Péter, Mitis Ágoston	Gimn
8	Halászi †			
9	Alistál †			
10	(Csallóköz)Csütörtök †			
11	Szap †			

2. Komáromi Senioratus

SENIOR: Nógrádi István ???-i prédikátor (24≤ gyül)

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Komárom vára		Ágh Magyari Jakab	
2	Komárom városa †1672		Csúzi Cseh Jakab (gr), Veresmarthi Mihály (gr)	Koll (7 szabad műv., zene, th), 1 tan (Muraközi Márton), 25 diák

3	Ekel † 1672		ifj. Száki János	
4	Aranyos † 1672			
5	Győr † 1671	Győr	Komárom (Süllye) István (gr, külföldön)	
6	Nagymagyar † 1672			
7	Csicsó † 1672	Veszprém/Zala	**Szentgyörgyi János**	
8	Hetény † 1672	Komárom	Szentpéteri Márton (gr)	

3. Tatai Senioratus

SENIOR: Mányoki Mihály tatai prédikátor (35 gyül)

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	Tata vára	Komárom		
2	Tata városa	Komárom	**Száki János**, Mányoki Mihály, **Ábrahám János**	
3	Szőny	Komárom	Alistáli (K.) György (gr, újra ott szolgál)	
4	Mocsa		Szomódi János (gr, Angliában)	
5	Kocs	Komárom	Újvári Tamás, **Örvényi Tamás**	
6	Császár	Komárom	Szilvási István (gr, megh. Nápolyban) + **Szöllőssi István**	
7	Ács	Komárom /TB	**Komáromi Süllye István (gr) + 1 lp.**	lat. triv.
8	Naszály	Komárom/TB	**Lévay János**	lat. triv.
9	Szomód	Komárom /TB	**Magyari János**	lat. triv.
10	Neszmély	/TB		lat. triv.
11	Igmánd	Komárom /TB	**Sallai János (gr)**	lat. triv.
12	Bana	Komárom /TB	**Körmendi György**	lat. triv.
13	(Duna)Almás (= Almásneszmély)	Komárom /TB	**Marussy Miklós**	lat. triv.
14	Baj	Komárom /TB	**Samarius Márton**	lat. triv.

15	Bánhida	Komárom /TB	**Maruty István**	lat. triv.
16	Környe	Komárom /TB	**Szecsei István (gr)**	lat. triv.
17	Tarján	Komárom /TB	**Barsi János**	lat. triv.
18	Lábatlan	Komárom /TB	**Oroszi János**	lat. triv.
19	Unyom (= Úny)	Komárom /TB	**Marusy István**	lat. triv.
20	Dad	/TB		lat. triv.
21	(Szák)Szend	/TB	**Szomodi** (János) **(gr)**	lat. triv.

4. Ürményi Senioratus

SENIOR: Tholnai Rasoris (Borbély) Gergely ???-i prédikátor (30≤ gyül, részben TB/SJ)

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	Érsekújvár † 1663	TB	Tholnai Tamás, Szathmári István	Gimn, 20 al
2	Ürmény			
3	(Vág)Sellye † 1647		-	
4	Deáki		-	
5	Komjáti	Nyitra	-, **Rozgonyi János**	
6	Diószeg		-	
7	Nagyszeg		-	
8	Szegi		-	
9	(Duna)Radvány	Komárom	-, **Veczey Tamás**	
10	Bátorkeszi † 1672		Ivánczi György	
11	Bajcs	Komárom	+ **Ürményi László**	
12	Udvard	Komárom	+ **Ágoston Balázs**	
13	Madaras (=Madar) † 1672	Komárom	Komáromi István, **Chisko István**	
14	Bucs † 1672		Komáromi György	
15	(Garam)Kövesd		+	
16	(Nógrád)Szentpéter	Nógrád	+ **Bartholomey János**	
17	Szőgyén	TB		

5. Barsi Senioratus

SENIOR: Körmendi György barsi prédikátor (30 gyül)

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Léva † 1674	/Au	(Czeglédi Péter, gr)	triv
2	Bars	/TB	Körmendi György (gr, Zürichben)	triv
3	Nagysalló	/TB	-	triv
4	(Hont)Füzesgyarmat	Hont/TB	**Ráczkövi István**	triv
5	Zseliz	/TB	-	triv
6	(Nagy)Sáró	/TB	-	triv
7	Tölyh (= Töhöl)	/TB	-	triv
8	Korpona	/Au	-	triv
9	(Garam)Szentgyörgy	Bars /TB	**N. N.**	triv

6. Morvai Senioratus

SENIOR: Oroszi István ???-i prédikátor (20 gyül)

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Fülek		Miskolczi (Bodnár) Mihály (gr, megh. Chietiben)	
2	Losonc	Nógrád	Csúzi Cseh Jakab (gr, újra itt dolgozik)	
3	Vác	Pest	+ **Komáromi Mihály**	
4	(Tahi)Tótfalu		+	
5	Szokolya	Hont	+ **N. N.**	
6	(Nógrád)Verőce	Nógrád	+ **Kházosi István**	
7	Endréd		+	
8	(Drégely)Palánk † 1663	TB		
9	Szécsény † 1663	TB		
10	Balassagyarmat † 1663	TB		
11	Nógrád † 1663	TB		

Felső-Magyarországi egyesült egyházmegyék
SUPERINTENDENS: -

Összesítés	5 senioratus	TB: 41 és Borsod, SJ: 15	- Koll 3 (Rimaszombat, Kassa, Patak) - Gimn 8 (Tállya, Tokaj, Tarcal, Mád, /Olasz/Liszka, Bodrogkeresztúr, /Sátoralja/Újhely, Munkács)	680≤ gyül, 101 nevesített hely

1. Borsodi Senioratus
SENIOR: Szalóczi Mihály sajószentpéteri prédikátor (130 gyül)

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	(Sajó)Szentpéter	/TB	Szalóczi Mihály (gr) + 1 lp.	1 lmod
2	Rimaszombat † 1674	/TB	Kaposi (S.) István (gr, újra dolgozik: Miskolc), Harsányi /Móricz/ István (gr, Zürichben él)	Koll, 1 rector (rh, log, hitvallás), 3 pp, 20 al.
3	Miskolc	/TB	Terényi András, Némethi Mihály	+
4	Szikszó † 1672	/TB	1661. Alistáli F. Jakab Baczoni András, Szikszai Gergely	+
5	Ónod vára † 1670	/Au	1 lp	triv, 1 lmod
6	Szendrő vár	/Au	Kerecsényi István (= **Kelecsény I.**)	triv, 1 lmod
7	Pelsőc	/TB	Nógrádi Ferenc, **Szarándy János**	
8	Csoltó	/TB	Rimaszombati (Kies) János (gr, Zürichben él)	
9	Tornallya(nádaska)	/TB	Tatai (P.) Sámuel (gr, Zürichben él)	
10	Szkáros	Gömör / TB	Köpeczi (Haller) Balázs (gr, Angliában), **Katter Balázs**	
11	(Alsó-, Felső)Vály	Gömör / TB	Kállai István (gr, megh, Velencében)	
12	Hanva	Gömör / TB	Beregszászi (K.) István (gr, Angliában)	

13	Rimaszécs	Gömör / TB	Otrokócsi Fóris Ferenc (gr, Németalföldön)	
14	(Rima)Simonyi	Gömör / TB	Szentpéteri Mangó István (gr, Zürichben él)	
15	Balog	Gömör / TB	Szendrei György (gr, megh. Bukkariban), **Hunnius Pál**	
16	Harmac	Gömör / TB	Szendrei Márton (gr, megh. Kapuvárott)	
17	Zubogy	/TB	Szalóczi Mihály (gr, Zürichben él)	
18	Kelemér	/TB	Karasznai Mihály (gr, Zürichben él)	
19	Beje	Gömör / TB	Jablonczai P. János (gr, Angliában)	
20	Zsip	Gömör / TB	Szentkirályi András (gr, megh. Bukkariban)	
21	Dabócz (=Dobóca)	Gömör / TB	Thököli István (gr, megh. Bukkariban)	
22	Putnok † 1670	/TB	Kálnai Péter (gr, Zürichben él)	
23	Serke	Gömör / TB	Ladmóczi István (gr, Zürichben, majd ismét ugyanott szolgál	
24	(Sajó)Kaza	/TB		
25	Aszaló	/TB		
26	Gesztely	/TB		
27	Diósgyőr	/TB		
28	Hernádnémeti	/TB		
29	(Tisza)Lúc	/TB		
30	Kesznyéte(n)	/TB		
31	(Tisza)Szederkény (= Tiszaújváros)	/TB		
32	(Mező)Csát	/TB		
33	Igrici	/TB		
34	(Mező)Keresztes	/TB		
35	Poroszló	Heves / TB	**Abudi István**	

36	(Tisza)Nána	Heves / TB	**Keresztury István**	
37	Átány	Heves / TB	**Szilissy János**	
38	Maklár	Heves / TB	**Jánosy István**	
39	Emőd	/TB		
40	Sellyeb	/TB		
41	Feled	/TB		
42	(Sajó)Szentkirály	Gömör / TB	**Czitneki Mihály**	
43	Jánosi	Gömör / TB	**ifj. Szentpétery István** (gr, konvertált)	

2. Abaúji Senioratus

SENIOR: Szendrei György tállyai prédikátor (400≤ gyül)

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	Tállya † 1672		Szendrei György, Budaeus István	Gimn (log), lmod, 1-2 pp.
2	Tokaj vára		Gönci János, id. Köleséri Sámuel	Gimn (log), lmod, 1-2 pp.
3	Tarcal		Gyöngyösi András, Farnadi István	Gimn (log), lmod, 1-2 pp.
4	Mád		Köpeczi Bálint, Szendrei Ferenc	Gimn (log), lmod, 1-2 pp.
5	(Herceg)Szántó		2 lp.	1 lmod
6	Hejce		2 lp.	1 lmod
7	Gönc		2 lp.	1 lmod
8	Torna		2 lp.	1 lmod
9	(Torna)Görgő		2 lp.	1 lmod
10	(Szád)Almás		2 lp.	1 lmod
11	Megyaszó		2 lp.	1 lmod
12	Monok		2 lp.	1 lmod
13	Szerencs		2 lp.	1 lmod
14	Kassa sz. k. v. † 1670–73		Czeglédi István, Kabai (Bodor) Gellért	Koll 2 prof (Felvinczi Sándor, Lisznyai /Kovács/ Pál), 4 pp.

3. Zempléni Senioratus

SENIOR: Tarczali Pál liszkai prédikátor, consenior Mikolai János toronyai prédikátor (150 gyül)

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	(Olasz)Liszka † 1672		Tarczali Pál, Komáromi István	Gimn, 1 tan (Pápai János)
2	Toronya † 1672		Mikolai János	1 lmod (Nagyodi János)
3	Bodrogkeresztúr		Miskolczi (Csulyak) Gáspár, Liszkai András	Gimn, 1 lmod, 15 al.
4	Tolcsva		Szántai (Pócs) Mihály	
5	(Erdő)Bénye		Szántai Pál	+
6	(Sátoralja)Újhely		Sóti János, Salánki István, Kaposi János	Gimn
7	Királyhelmec		Fonyi János	
8	Zemplén		Liszkai András	
9	(Sáros)Patak † 1670– (költözés: Gyulafehérvár)		Szepsi W. András, Szántai Mátyás, Szölősi István	Koll (fil, th, nyelvek), 3 prof (Buzinkai Mihály /th/, Pósaházi János /fil/, Köpeczi Bálint /héb., gö./), 6 pp (log, rh, poet, synt, etim, rud), 100 al., nemesi diákok, neutralisták, nyomda, könyvtár
10	Petrahó			
11	(Bodrog)Olaszi			
12	(Sára)Zsadány			
13	(Szilvás)Újfalu			
14	(Erdő)Horváti			
15	(Fekete)Ardó			
16	Kenézlő			
17	Viss			
18	(Bodrog)Szerdahely			
19	(Kis)Kövesd			
20	Karos			
21	(Nagy)Géres			
22	(Zemplén)Agárd			

23	(Zemplén)Boly			
24	Zétény			
25	(Bodrog)Szentes			
26	Szőlős(ke)			
27	(Kis-, Nagy)Bári			
28	Füzér			
29	(Alsó-, Felső)Regmec			

4. Ungi Senioratus

SENIOR: Némethi István ???-i prédikátor

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	Ungvár † 1670	Ung		1 lmod
2	Szerednye † 1670	Ung	Ombódi István	
3	(Nagy)Kapos † 1670	Ung	Görgei Pál	
4	(Tőke)Terebes † 1670	Ung	**N. N.**	
5	Nagymihály † 1670	Ung		

5. Beregi Senioratus

SENIOR: Kolozsi Dániel beregszászi prédikátor

Sorszám	**Anyaegyház**	**Vármegye**	**Prédikátor**	**Iskola**
1	Ungvár	Bereg	2 lp	1 lmod
2	Munkács	Bereg	Keresztszegi István, Várallyai Lőrinc	Gimn, 1 lmod, 3 pp.
3	Vári	Bereg	1 lp	1 lmod
4	Tarpa	Bereg	+	
5	(Mező)Kaszony		1 lp	1 lmod
6	Bogács		1 lp	1 lmod
7	Muzsaj		1 lp	1 lmod
8	(Vámos)Atya		1 lp	1 lmod
9	(Nyír)Lövő		1 lp	1 lmod

6. Szepesi partiális Senioratus

SENIOR: ???? ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Márkusfalva † 1670	Szepes	-	

Erdélyi Superintendentia

SUPERINTENDENS: -

Összesítés	- 5 senioratus - 6 püspök (Milotai /Nyilas/ István, Keserűi Jakab, Geleji Katona István, Csulai György, Veresmarthi János, Kovásznai Péter)	E/TB vazallus	- Koll 3 (Kolozsvár, Gyulafehérvár, Enyed) - Gimn 1 (Fogaras)	43 nevesített hely

1. Kolozsi-kalotai Senioratus

SENIOR: Tiszabecsi P. Tamás kolozsvári prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Kolozsvári magyar egyház	Kolozs-Kalota vm.	Kovásznai Péter, Porcsalmi János (sic!, hely: András), Sárpataki Mihály	Koll, 3 prof (Tholnai /F./ István /th/, Sárpataki István /fil, nyelvek/, Porcsalmi András /log/), 5 pp, 40 al.
2	Kolozsvári szász ref. egyház		??? lp	

2. Fehérvári Senioratus

SENIOR: (egykor, 1634 Csulai György), Kaposi János gyulafehérvári prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Gyulafehérvár		Kaposi János	Koll, valaha 3 prof (Piscator, Alsted, Bisterfeld), könyvtár
2	Enyed		Debreceni Hentes János, Hunyadi Pál, Eperjesi Mihály	Koll, 3 prof (Dézsi Márton /th/, Csernátoni Pál /fil/, Nadányi János /héb,, gö., tört./), 6 pp, 40 al., nemesi ifjak, Apafi Mihály a főgondnok
3	Torda		2 lp.	2 mod
4	Alvinc		2 lp.	1 smod
5	Borberek		2 lp.	1 smod
6	Szászváros		2 lp.	1 smod
7	Szentkirály		Pápai György	

3. Vajdahunyadi Senioratus

SENIOR: Uzoni Baltazár (1637) ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Vajdahunyad			
2	Déva		2 lp	
3	Hátszeg			
4	Pesti			
5	Aranyas			
	román egyházak	Karánsebes		
		Lugos		

4. Vízaknai Senioratus

SENIOR: Fogarasi Péter ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Vízakna			

5. Fogarasi Senioratus

SENIOR: Tarpai András fogarasi prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Fogaras		Tarpai András, Kereszturi György	Gimn, 1 lmod, 1-2 pp, Apafi Mihály a főgondnok

6. Kézdivásárhelyi székely széki Senioratus

SENIOR: Bulnoki Balázs (1634) ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Kézdivásárhely			1 smod (Bihari István)
2	Dolnak			
3	Hídvég			
4	Zabola			
5	Csernáton			
6	Köpecz			

7. Orbai székely széki Senioratus

SENIOR: Vásárhelyi István rapolci prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Rapolc			
2	Kovászna			
3	Bacsony			
4	Uzony			

8. Sepsi székely széki Senioratus

SENIOR: Szikó István illyefalvi prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Illyefalva			
2	Mártonfalva			
3	Szentivány			
4	Szentgyörgy			
5	Bikfalva			
6	Makfalva			

9. Udvarhely székely széki Senioratus

SENIOR: Gyarmathi István (1634) udvarhelyi prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	(Székely)Udvarhely			1 lmod (Letenyei Pál)

10. Marosvásárhely székely széki Senioratus

SENIOR: ???? ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Marosvásárhely			1 rector (Szentgyörgyi János)

11. Küküllővári Senioratus

SENIOR: ???? ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Küküllővár		Bajtai András	
2	Sövényfalva			
3	Ebesfalva			
4	Radnót			
5	Balázsfalva			

12. Dési Senioratus

SENIOR: Petri Ferenc (egykor) ???-i prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Retteg			
2	Szamosújvár			
3	Kővár			
4	Görgény			

13. Dobokai Senioratus

SENIOR: Diószeghi Péter (egykor) széki prédikátor

Sorszám	Anyaegyház	Vármegye	Prédikátor	Iskola
1	Szék	Doboka	Diószeghi Péter	

ÖSSZESÍTÉS

a) Egyházkerületi számadatok

Szám	Egyházkerület	Püspök	Egyházmegye	Esperes	Gyülekezet	Lelkész	Név szerint	Mester (préd/lév)	Név szerint	neves. személy
1	Dunáninneni	5	6	6	77	32	21	31	1	22
2	Dunántúli	7	4	4	40	7	7	6	2	9
3	Baranyai	1	1	0	28	1	1	23	0	1
4	Duna–Tisza közi	1	5	5	43	3	3	3	0	3
5	Felső-Mo. egy. em.	0	6	0	101	83	53	35	7	60
6	Tiszántúli	5	13	13	141	31	31	41	8	39
7	Erdélyi	6	13	12	46	22	12	18	12	24
Össz.	**7**	**25**	**48**	**40**	**476**	**179**	**128**	**157**	**30**	**158**

b) A református gyülekezet- és iskolahálózat pusztulása

	egyházmegye	**gyülekezetek**		**oktatás**		**helységek**		**zsákmány**
		Hódoltság	**Jezsuiták**	**Kollégium**	**Gimnázium**	**számosság**	**nevesített hely**	
Tiszántúl	13	50	9	3	4	168	142	59/142 (41%)
Baranya	0	28	0	0	0	0	28	100%
Dunántúl	5	43	0	0	3	300	43	100%
Duna-Tisza köze	4	14	12	1	3	166	39	26/39 (66%)
Dunáninnen	6	28	25	1	3	159	77	53/77 (68%)
Felső-Magyarország	5	41	15	3	8	680	101	56/101 (55%)
Erdély	5	43	0	3	1	0	43	100%
	38	**247**	**61**	**11**	**22**	**1483**	**473**	

c) A pozsonyi perben jelölt gyülekezetek és lelkészek száma

	nevesített helységek	nevesített lelkészek	megjelent lelkészek
Pozsonyi jkv.	534 **(S. Varga Katalin 2002, 239-259)**	437 (81%) **(S. Varga Katalin 2002, 219-237)**	120 (27%) **(ebből 73 ev, 47 ref)**
Kocsi Csergő Bálint	473 (88%) a számontartott teljes adat: 1483 (31%)	223 (47%)	47 (21%) **(ebből 32 gályarab nevesítve)**

Kocsi Csergő Bálint *Brevis delineatio* (1677) cf. pozsonyi jegyzőkönyv (**S. Varga Katalin**, 2002)

